

Tájházi Hírlevél

A Magyarországi Tájházak Szövetségének
tájékoztatója

2011. 4. füzet
Noszvaj, 2011. december

IX. évfolyam 4. szám

2011

Szerkesztő:

Dr. Bereczki Ibolya, Hegedűsné Majnár Márta, Kapitány Orsolya

Technikai szerkesztő: **Matuczka Ferenc**

Felelős kiadó:

Hadobás Pál igazgató

Alapító szerkesztő:

Szablyár Péter

HU ISSN 1785-4873

Kiadja a Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum

(Edelény, 3780 István király u. 49.)

a Magyarországi Tájházak Szövetségével együttműködve

Készült a **Nemzeti Kulturális Alap** támogatásával

Nemzeti
Kulturális
Alap

Szerkesztőség:

3325 Noszvaj, Honvéd út 4.

E-mail: majnarmarti@t-online.hu

Nyomdai munkák:

Pethő Nyomda, Kaposvár

Címlapon: Részlet a Virtuális barátság című kiállításból –
Az iskolában és a vakáción használt tárgyak (Fotó: Gázsó Hargita)

Múzeumpedagógia napjainkban – A garamszentgyörgyi Duba Tájház példája

A múzeumlátogatás minden ember számára elérhető lehetőséget nyújt az egész életen át tartó tanuláshoz, művelődéshez. A múzeumokban felhalmozott tudásanyagot jól kiegészítik a tájházak, néprajzi gyűjtemények.¹

Tizenöt éve működtetjük tájházunkat, a Duba Tájházat Garamszentgyörgyön. A szülőktől örökölt takaros kis parasztház minden kellékével, amire a 19. század végi, 20. század eleji szorgalmas kis- (közép) paraszt emberének szüksége lehetett. Az épület állt rendületlenül évtizedeken át, védve az anyagi és szellemi javakat. Sok megpróbáltatáson mentek keresztül lakói, megőrizve hitüket és nemzetiségüket. Ebből merítve példát, különös vonzalmat és nagy tiszteletet érzek iránta, amely egyre nagyobb értéket jelent számunkra (édesanyám is folyamatosan gyűjtögette a régi dolgokat), számomra. Egyértelmű volt, hogy „múzeum”-nak rendezzük be.

Az első években saját gyönyörűségünkre rendezgettük a szobákat, az udvart, majd kiegészítettük az összegyűjtött tárgyakkal. Amikor a szélesebb család, rokonok, ismerősök, barátok megtudták és látták, hogy mit csinálunk, szívesen odaadták régi dolgaikat, tárgyaikat, eszközeiket, hogy egészítsük ki velük a gyűjteményünket. Persze, ezeket örömmel fogadtuk, csak már néha úgy tűnt, egy-egy daraból sok is van, de ki kellett állítani őket, mert például Lenke néni megharagszik, ha a tőle kapott szakajtót, szőtestet, törülközőt nem mutatjuk be. Így gazdagodtunk, és gazdagodunk máig a gyönyörű értékekben. Végül, amikor édesanyám néprajzos barátnőjének megmutatta a „kincses házunkat”, azt mondta, ezt látni kell a nagyközönségnek is. Így jutottunk oda, hogy 1996-ban megnyithattuk a közönség számára tájházunkat, melyet a többgenerációs családi név, a Duba fémjelzett, így Duba Tájház néven vált ismertté.

Az évek során rájöttünk, hogy nemcsak az országos szintű múzeumoknak, a tájházaknak is szükségük van a megújulásra, és a világban történő változásokkal való együtt haladásra.

Úgy éreztük, egy kicsiny tájház is tud olyan értékeket nyújtani, amelyek által a gyermek értékesebb emberré válhat, amelyek által megtanulhatja a haza és ősei tiszteletét. Visszagondolok arra az áporodott szagú, pókhálókkel beszótt, poros limlommal teli kicsiny szobára, amit már nagymamám is múzeumnak nevezett 25 évvel ezelőtt. Pedig akkor az még csak düledező falú, lakatlan helyiség volt, sok ócskasággal. Aztán az évek alatt kinőtte magát. Mára friss levegő járja át a szobát, a tárgyak, eszközök tisz-

---

1. A szerző kisdoktori (rigorózusai) munkájának részlete, amely 2011-ben készült a Konstantin Filozófus Egyetem Közép-Európai Karán, Nyitrán.

Babacsalád
(Fotó: Szalay Csaba)

tán sorakoznak a helyükön. Szinte várja az ember, hogy máris betoppan a gazdaaszszony a baromfi etetéséből, fejből, vagy a gazda érkezik meg fáradtan az egész napos nehéz határmunkából. Kíváncsiak is erre a falusi világra sokan!

Évekig elég volt annyi, hogy ki-ki a maga tempójával bejárta a szobákat, gazdasági helyiségeket, portát, néhány helyen hosszabban elidőzve, ahol nem volt tisztában a tárgyak mibenlétével, használatával. Ma már, a gyors technikai fejlődés korában, amikor annyi minden más is leköti az emberek figyelmét, nem elég ennyi. Fel kell hívni a potenciális látogatók figyelmét a másfajta művelődést, értékeket kínáló alkalmakra is!

Egyre kényelmesebbek az emberek, ezért aktivizálni kell őket. Mint minden mást, ezt is az alapoktól kell kezdeni, a gyermekkortól! Az iskolák számára komplex múzeumpedagógiai programot kell kidolgozni, amit ők be tudnak építeni a tantervükbe, szabadidős foglalkozásukba.

Ebből kiindulva választottam témámul a múzeumpedagógiát, és vettem sorba a munkám megírásánál a múzeumpedagógia mibenlétét, fontosságát, módszereit, a múzeumpedagógus jellemzőit, a vele szemben támasztott követelményeket. Fő célom, hogy a Doba Tájház bemutatását múzeumpedagógiai szempontból át gondoljam, és múzeumpedagógiai forgatókönyveket, témákat dolgozzak ki az összes

korosztály számára. Szeretnék rámutatni, hogy a múzeumpedagógia és az azzal kapcsolatos munkák mennyire fontosak nemcsak az ifjúság, az iskolák, hanem az élethosszig tartó tanulás (Lifelong Learning) szempontjából is.

A múzeumpedagógia az utóbbi évek kiemelt témájává vált mind a múzeumi szakemberek, mind a pedagógusok körében. Ennek támogatása elsőbbséget kell, hogy élvezzen. Az információéhes, a technikai eszközök között elkényelmesedett társadalom arra készítetett, hogy újragondoljam az ember viszonyát a hagyományhoz, művészethez, tanuláshoz. Hogy valami módon – újfajta múzeumpedagógiai módszerekkel – érdekessé tegyem a múltunk, őseink megismerését és megbecsülését. Ha már az iskolákban arra nevelik, akkor kialakulhat a gyermekekben, az ifjúságban egy másfajta hozzáállás a tájházakhoz, hisz ott is lehet önfeledten szórakozni, élményszerűen művelődni, hasznos információt gyűjteni.

A múzeumpedagógia egyrészt egyfajta közvetítő tevékenység, amely a múzeumban folyó munka és a látogató – elsősorban ifjúság – között folyik. Olyan tevékenységet értünk múzeumpedagógia alatt, amivel a nem szakmabelinek is érthetővé válik a muzeális érték, miközben a múzeum jellegéről is fogalmat alkothat.

Fontosnak érzem Cseri Miklósnak, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgatójának kijelentését, aki a „helyes arányok megtartására” hívta fel a figyelmet a Múzeumok a közművelődésért című budapesti nemzetközi múzeumpedagógiai konferencián /1999.10.25-27./. Miszerint nem lehet a múzeum kizárólag elzárt, kutatásra fenntartott hely, de nem veheti át az iskola szerepét sem, ahol az alapvető tudáselemeket sajátítják el a tanulók. (www.mlalpitvany.hu/mla011451.html) A múzeum olyan értékközvetítő tudományos és művelődési intézmény, ahová elsősorban hasznos időtöltés, szórakozás, művelődés céljából térnek be az emberek. Gondolok itt mindenféle korosztályra (óvodáskortól az idős korig). A múzeum tevékenységei között az is szerepel, hogy a feldolgozott tudásanyagot közvetítse a közönség felé. (Cseri 2009. 4.) Persze nem csak az oktatás, az ismeretközvetítés a feladata a múzeumnak, egyéb fontos tevékenységei is vannak, erről nem szabad elfelejtkeznünk, de nagyon fontos partnerei az iskolák. Meg kell különböztetnünk célcsoportok szempontjából a fiatalokra irányuló oktatást (múzeumpedagógia) és a felnőttekre irányuló ismeretközvetítést (múzeumandragógia – felnőttnevelés).

Először is koncentráljunk a fiatalabb korosztályra, hiszen tulajdonképpen az iskoláskorúak múzeumi oktatását nevezhetjük múzeumpedagógiának. Elsősorban az különbözteti meg a fiataloknak szóló tárlatvezetést a felnőtteknek szóló tárlatvezetéstől, hogy feladatlapos vagy foglalkoztató tevékenységeket alkalmaz a múzeumpedagógus a jobb megértés végett, ami inspirációként is szolgál. A magyarázatokat a gyermekek szintjének kell megfeleltetni, így érve el, hogy nyitottabbá váljanak az adott kiállítás iránt. Fontos, hogy a kiegészítő tevékenység kapcsolódjon a múzeum jellegéhez

(profiljához), koncepciójához, (<http://www.ofi.hu/tudastar/kicsomagolt-muzeum>) hogy valóban szórakozás, és ne kényszer, vagy csak egy „ellógott tanítási óra” legyen a múzeumlátogatás. A gyerekeknek meg kell tanulni „odajárni”, „tájékozódni benne”, „használni” azt. A végső cél, hogy múzeumlátogató felnőttek váljanak belőlük. A múzeumpedagógus közvetítőként kell, hogy közreműködjön. A gyerekeknek, fiataloknak törvény által kötelező az iskolalátogatás, ahol oktatásban részesülnek. De miért legyen ez számukra kényszer, ha szórakozás is lehet?

Használjuk ki a múzeum adta lehetőségeket az élményszerű ismeretszerzésre. Lehet ez a hely az oktatás és készségfejlesztés színtere, izgalmas felfedezőhely. A múzeumi programok által kifejleszhető készségek az innováció és kreativitásra való képesség. (<http://www.lmalapitvany.hu/mla011451.html>) A múzeumpedagógusoknak tudatában kell lenni, hogy az iskolai pedagógusokat csak úgy nyerhetik meg együttműködésre, ha elsősorban a tantervhez igazodva magyarázzák a kiállításokat. Persze nem szabad közben megfélekezni a múzeum céljáról, küldetéséről sem. Szem előtt kell tartani, „mi az az érték, amivel egy múzeum rendelkezik, és amit a közönség elé tárhat, a látogatók számára hasznosíthat oktató, ismeretterjesztő, szórakoztató céllal.” (Káldy, 2009a, 2.)

Nagyon nehéz idő hiányában és tantervhez kötötten kiszakadni az iskola falain kívülre. A diákokkal úgy érthetünk szót, ha más módszerekkel közelítünk hozzájuk, mint amit az iskolában megszoktak. Számos témát lehet találni a múzeumban, helyi gyűjteményekben és tájházakban, ami felkeltheti a diákok érdeklődését. A lényeg, hogy változatos és tartalmas legyen, minden lehetőséget megéri kihasználni. A meglévő kiállításokat újabb és újabb szempontból kell elemezni. Minden esetben meg kell felelni az elvárásoknak, az igényeknek, ehhez igazodva a foglalkozások alatt állandóan fürkésznünk kell a tekinteteket, olvasni szükséges belőlük.

Törekedni kell a tökéletességre, mindenképp a tudásának a legjavát kell, hogy nyújtsa a múzeumpedagógus, a saját múzeumának a profiljába illeszkedve, megfelelő feltételeket biztosítva a tanuláshoz. Nem lehet megelégedni azzal, hogy nekik jó lesz, elég ennyi is, a helyszíntől kezdve az oktatás színvonaláig mindennek helyén kell lenni. Azt is tisztázni kell, hogy melyik fél mit vár el a másiktól. A tanárnak sem annyi a feladata, hogy elkíséri a tanulókat a múzeumba. Jól elő kell készítenie a látogatást, és a visszacsatolás is az ő feladata lesz. Csak úgy tud a múzeumpedagógus is hatékonyan foglalkozni a tanulókkal, ha néhány alapfogalmat, viselkedési szabályt előre tisztáztak.

Ha minden a helyén van, az élményszerű, aktív, tevékeny tanulás veszi át a passzív befogadás helyét. Ez által olyan motivációt teremt a tanulóknak, ami által hatékonyabban befogadják az új ismereteket. Ez a fajta, élményközpontú tanulás napjainkban újra előtérbe került a kompetenciafejlesztés hangsúlyosodásával.

A cél, hogy a folyamatban aktívan részt vegyenek a tanulók, így élményhez, tapasztalathoz jutnak, vagyis úgy tanulják meg az új ismereteket, hogy saját maguk tapasztalják meg azokat.

A felnőtt korosztály oktatása szintén lehet a múzeumpedagógus feladata, de ezzel már a múzeumandragógia foglalkozik. A múzeumpedagógiai, múzeumandragógiai foglalkozások elsősorban a múzeumlátogatók oktatásának a segítségére vannak. Segítenek szemléltető módon magyarázni a múzeumi tartalmakat, kérdéseket feltenni, új összefüggéseket találni, fokozni a múzeumlátogatók érdeklődését. Ez egy kétoldalú kapcsolat a múzeum és a közönség között. (Juva, 2010, 21.o) A látogatók bevonása a kiállításba nem csak a gyerekek számára biztosított előjog. Egyfajta együttműködés a felnőtt látogató és a tárlatvezető között szintén megengedett, sőt az új múzeumpedagógiai irányzatokat követve ez követelmény is. Reagálnia kell a mai múzeumnak és múzeumpedagógiának a globalizált világ igényeire, a formális és informális oktatás és művelődés lehetőségeit biztosítani kell. A kulturális és szabadidő „iparág” megköveteli a múzeumoktól, hogy aktívak és nyitottak legyenek, felkeltsék az érdeklődést. Reagálniuk kell a társadalmi elvárásokra, hogy a modern múzeum szerepét töltsék be, és mint kultúrintézmény biztosítsák az „egy életen át” történő művelődés és tanulás lehetőségét. (Juva, 2010, 22. o)

*Hagyományörző osztály
(Fotó: Duba Erőné)*

A múzeumpedagógia szakterületét elméleti és gyakorlati tevékenységek jellemzik, amelyek

- elősegítik a múzeumi oktató és nevelő munkát
- elősegítik és megkönnyítik a múzeumi közönség ismeretszerzését
- kommunikációs hidat építenek a múzeumi tárgyak és az emberek között, az emberek és a kultúra, valamint a múzeumi dolgozó és a látogató között.

E szempontoknak jelentőségük van a látogatások előkészítésénél, a látogatások alatt és után. Tehát mindez nemcsak a jelenkori reális és virtuális múzeumlátogatásokról szól, de a múzeumlátogatásokra való nevelésről, illetve a potenciális múzeumlátogatók motiválásáról is. Ezt az aspektust a világhírű muzeológus, Fridrich Waidacher (1934) a „*múzeumok szocializációjának*” nevezte.

A múzeumpedagógiai aktivitásoknak meg kell szólítania az összes látogatót – korhatár, műveltségi különbség nélkül, a hátrányos helyzetűeket, egészség-károsodottakat is beleértve. Segítenie kell az összes érdeklődőt a múzeumi élményszerzésben úgy, hogy a látogatás egyúttal kellemes relaxáció legyen. (Juva, 2010, 28. o)

Miért is kell, miért is jó nekünk, pedagógusoknak, hagyományörzőknek, a közönségnek a múzeumpedagógia? Mert célja az alsótagozatosak körében a múzeum felfedezése, az együttműködés képességének a fejlesztése, az önálló gondolkodás kialakítása.

Így közelebb kerülnek nemzeti kultúrájukhoz, jobban megértik és megbecsülik az értékeket és hagyományokat. Más emberek viselkedésének és életmódjának megismerésével növekszik bennük a nemzeti önismeret, de megtanulják azt is, hogy milyen pozitív, megtartó ereje van a közösségnek. A felső tagozatosok körében a kiállítási tárgyakon keresztül a szellemi és tárgyi kultúra összekapcsolása, a műtárgyak, alkotások, és a világi jelenségek összefüggéseinek feltárása, működési mechanizmusok szemléltetése a cél. (Csesznák, 2009c, 64. o) Az iskola és a múzeum együttműködése többek között azért fontos, mert mindkét intézmény hosszú távú célja: múzeumlátogató közönség kinevelése.

A Doba Tájház megalakulásától kezdve céljaul tűzte ki a gyermekekkel és a fiatalokkal való foglalkozást az óvodáskortól egészen az egyetemig. Olyan programokat szervez a számukra, melyek az iskolai oktatáshoz és a szabadidős tevékenységhez egyaránt kapcsolódhatnak, és az alábbi fejlesztési területekre irányulnak: környezeti nevelés, fejlesztő pedagógia, beszédfejlesztés, anyanyelvi nevelés, vizuális kultúra, mozgáskultúra, történelem, népi mesterségek, hagyományörzés.

Mindemellett pótolhatatlan nevelési feladatokat lát el:

- megtanítja a fiatalokat tisztelni és becsülni a múltat, őseiket, eleiket, hagyományait,
- hazaszeretetre, a haza megbecsülésére nevel abban az életkorban, amikor a gyermek a legfogékonyabb.

Látogatók a Tájházban (Fotó: Duba Ernőné)

Karel Čapek gondolata erről így hangzik: „*Jsou dva vlivy, které určují charakter člověka – jeho dětství a jeho rodný kraj.*” Két hatás határozza meg az ember jellemét: a gyermekkor és a szülőföld. (<http://www.muzeumhry.cz/cs/muzeum-a-skola/edukatorske-pracoviste>)

Garamszentgyörgyön úgy állítottam össze a múzeumpedagógiai foglalkozások kínálatát, hogy a látogatónak, legyen az akár gyerek, vagy felnőtt, felkeltsem az érdeklődését egy 19. századi középparaszt család mindennapjai iránt, és bepillantást nyerhessen életébe, hétköznapjaiba és ünnepeibe is. Lehetőséget adva arra is, hogy ne csak halljanak róla, hanem játékosan ki is próbálhassák a tevékenységeket, megismerhessék életmódjukat, a használt eszközöket, tárgyakat, közben elszórakozva a történeteken, amit hitelesen, olyan személyektől hallhatnak, akik mindebben benne éltek.

Egyértelmű a kitűzött feladat, melyet oktatási célként fel is tüntetek minden egyes foglalkozás elején. Ezen kívül érvényes minden egyes foglalkozásnál a hagyomány ápolása és tisztelete, őseink emlékének megőrzése, munkájuk megbecsülése, amit ránk hagytak – szellemi és tárgyi emlékként, céltudatos és rendszeres tájház/múzeumlátogatóvá nevelés. Minden egyes múzeumpedagógiai foglalkozásnál törekedtem a helyi sajátosságok figyelembevételére, hogy csak olyat elevenítsünk fel, ami Garamszentgyörgyön is szokás volt, csak a falura jellemző technikák forduljanak elő a kézműves műhelyek alkalmával, hagyományos alapanyagokat használva

(mivel nálunk például nem volt farsangi felvonulás, nem csinálunk télűzést, nem volt jellemző a gyertyaöntés, így nem foglalkozunk vele).

A foglalkozások közül lehet választani egyet-egyed önmagában is (Nagycsalád, Viselet és mosás, vasalás, Nagyanyáink korában az iskolában), de akár láncfoglalkozásként, egymásra építve (Mag, mag, búza mag – Jár a malom jár – Mindennapi kenyerünk), sőt, széles közönségnek szánva, játszóházi foglalkozás is található közöttük. Megtalálható a jeles napokhoz kötődő népszokás (Karácsony, Húsvét, Szent György napi búcsú), az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó ünnepek, de mezőgazdasági munkákat is felelevenítettünk annak minden szépségével és nehézségével (Kukoricafejtés, Gabonatermesztés). Természetesen mindezek alkalmával a szellemi kultúra (szellemi örökség) megőrzésére, továbbadására is figyelek.

A Duba Tájházban évek óta folyik múzeumpedagógiai tevékenység. Kezdetben ez ösztönös volt, ma már tudatosan zajlik, és évszakokhoz, jeles ünnepekhez, szokásokhoz, jellegzetes falusi tevékenységekhez kötődik. Reményeim szerint rigorózusi munkámmal elértem kitűzött célomat: ráirányítani a figyelmet a múzeum és az iskola kapcsolatára, a kettőjük közreműködésében rejlő oktatói-nevelői lehetőségekre, és azok megvalósításának lehetséges formáira. Munkámat ajánlom mindazoknak, akik néprajzzal, pedagógiával, történelemmel, muzeológiával foglalkoznak bármely szinten, illetve hasonló irányzatú szakkört vezetnek.

Zárómondatként megköszönöm felmenőimnek, hogy megtanították nekem a szülőföld szeretetét, a hagyományok tiszteletét és megőrzését, hitem, nemzetiségem megtartását. Külön köszönet illeti szüleimet, akik mindezt bennem megerősítették.

Irodalom

- CSERI, M. 2009. Az ismeretátadás, a múzeumpedagógia helye és szerepe a magyar múzeumokban. In Múzeumiskola 1. Szórakoztatva tanulni, tanulva szórakozni! Projekt módszer a múzeumpedagógiában. Szentendre: Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 2009. [online].
- KÁLDY, M. Bevezető gondolatok. In Múzeumiskola 1. Szentendre: Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 2009a, 2-3. [online]
- JUVA, V. Múzejný pedagóg. In Čo letí v múzejnej pedagogike, Vzdelávanie a výchova v múzeách na Slovensku, Zborník textov z konferencie. Bratislava: Slovenské národné múzeum, 2009. 20-32.
- CSESZNÁK, É. A múzeumi program kidolgozása és megvalósítása. In Múzeumiskola 3 Szentendre: Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 2009c. 74. [online]
- <http://www.ofi.hu/tudastar/kicsomagolt-muzeum>
- <http://www.lmalapitvany.hu/mla011451.html>
- www.malpitvany.hu/mla011451.html
- <http://www.muzeumhry.cz/cs/muzeum-a-skola/edukatorske-pracoviste>
- <http://doktar.mokk.muzumokmindenkinnek.hu/dokumentum.php?IDD=433>

Duba Otília

Egy új modell: az Észak-Bihari Muzeológiai Szakszolgálat

Az Észak-Bihari Muzeológiai Szakszolgálat egy egészen új típusú intézményként 2011-ben azzal a céllal jött létre, hogy az észak-bihari muzeális intézményhálózat legkisebb tagjait, a közérdekű kiállítóhelyeket és gyűjteményeket (tájházakat, falumúzeumokat, emlékházakat, helytörténeti gyűjteményeket és galériákat), összefoglaló nevükön a *kisgyűjteményeket* szakmailag hitelesítse.

Erre azért van szükség, mert bár a lokális kultúrák igen értékes tárgyi emlékeinek megmentői és őrzői ezek a kicsiny „örökségtárak”, de szakmai kontroll hiányában gyakran *nem muzeálisan működnek*. Ez például a *kiállítások* szakmai színvonalán mérhető, amely a kisgyűjtemények egy nagy részében sajnos igen alacsony, mivel a kiállítási tartalom (üzenet) a szaktudományok szempontjából hiteltelen, a látogatóközönség számára érthetetlen, a „kultúrafogyasztás” tekintetében pedig eladhatatlan. Ugyanakkor ezek a kisgyűjtemények is működhetnek jól, lehet kiváló – és az adott gyűjteményhez is többé-kevésbé kapcsolódó – *közművelődési*, vagy *oktatási* programjuk, de semmiképp nem tekinthetők muzeális intézménynek. További probléma, hogy a kisgyűjtemények általában a lokális kultúra eseti felértékelődése következtében jönnek létre, majd – az átértékelődő lokális közegekben – sokszor gyorsan fel is számolódnak.

Mindezek felismerése, falvaink néprajzi gyűjteményeinek *méltatlan szakmai elhanyagoltsága* arra késztett, hogy megoldást keressek az „antimuzeális” működés, és a „kérészetlenség” kisgyűjteményi problémáira. Készítettem tehát egy elméleti modellt, amely a kisgyűjtemények ideális szakmai működését mutatja be. A modell három eleme a következő:

A szakszolgálat szakmailag hitelesíti a kisgyűjtemények kiállításait

1. alapítás (szakmai profil kialakítása): a működési engedély megszerzése
2. fenntartás (szakmai szinten tartás): csatlakozás muzeológiai szakszolgálathoz
3. fejlesztés (folyamatos szakmai színvonal-emelés): pályázati források bevonása

A modellezett működés a muzeális intézményi *működési engedély* megszerzésével kezdődik. A működési engedélyt a mindenkori kulturális miniszter bocsátja ki. Az engedély megszerzésének feltételeit a 1997. évi CXL. törvény (múzeumi törvény), és legújabban a 2/2010. (I. 14.) OKM rendelet, illetve annak módosítása szabályozza. Ezen szabályok érvényesítése nélkül a kisgyűjtemények – jogi értelemben – nem működhetnek szakmailag hitelesen. Ellenben a szabályok alkalmazása lehetővé teszi a kisgyűjtemények esetleges felszámolási tervének megakadályozását. (A működési engedéllyel rendelkező muzeális intézményeket ugyanis csak a miniszter engedélyével lehet megszüntetni.) Továbbá a működési engedély fontos feltételét képezi a pályázati támogatások elnyerésének is. Jelenleg sem az állami (NEFMI, NKA), sem az uniós (TÁMOP, TIOP) pályázatok beadása nem lehetséges működési engedély nélkül.

A működési engedély megszerzésének legfontosabb két szakmai feltétele a *műtárgy-nyilvántartásokkal* (alapleltárakkal), illetve a szakmailag hiteles *kiállításokkal* való rendelkezés. Ezek létrehozásához fel kell kutatni, és tudományosan rendszerezni kell a műtárgyakhoz kapcsolódó, kulturális értékkel bíró információkat, ki kell egészíteni, és fejleszteni kell a gyűjteményeket, valamint meg kell határozni a kiállítások tematikáját. Mindezen munkálatok, szakfeladatok elvégzésére kizárólag a *muzeológus szakember* alkalmas és jogosult.

A kisgyűjtemények „szakmai létrehozásához” tehát feltétlenül szakemberre van szükség. Ez a szakmai szükséglet 2010-ben jogi megerősítést is kapott: a 2/2010. (I.14.) OKM rendelet értelmében a kiállítóhelyeken múzeumi közművelődési szakembert, a muzeális gyűjteményekben pedig muzeológust kell alkalmazni. Mivel szaknyilvántartást közművelődési szakember nem végezhet (a 20/2002 (X.4.) NKÖM rendelet szerint), így a kiállítóhelyeken esetileg egy muzeológust is meg kell bízni a szakleltározás munkájával. A hagyományos szakmai státuszok kialakítása azonban meglehetősen *költségigényes* a – kis költségvetésű falusi (többnyire önkormányzati) – kisgyűjtemény-fenntartók számára.

Felismerve a *költséghiány problémáját*, és a kisgyűjtemények ebből adódó kétes szakmaiságát, megoldást igyekeztem keresni a szakmai működés (a személyi fejlesztés) költségterheinek csökkentésére. Véleményem szerint ez a *költségek megosztásával* érhető el, azaz (legalább) egy szakembernek a több intézményfenntartó által való *közös foglalkoztatásával*. Az intézményfenntartók ugyanis együttműködve költségtakarékosabban és eredményesebben feleltethetik meg kisgyűjteményeiket a személyi követelményeknek, mint egyenként. Ennek az együttműködésnek a keretként hoztam létre Magyarország első *muzeológiai szakszolgálatát* Észak-Biharban.

Az Észak-Bihari Muzeológiai Szakszolgálat kisgyűjteményei

Az Észak-Bihari Muzeológiai Szakszolgálat egy önkormányzati társulás fenntartásában működik. A társulást – a helyi önkormányzatok társulásairól és együttműködéséről szóló 1997. évi CXXXV. törvény alapján – Konyár és Hosszúpályi települések önkormányzatai alapították. Ugyan a törvény nem teszi lehetővé a nonprofit szervezetek, egyházak, etc. önkormányzati társuláshoz való alanyi csatlakozását, de biztosítja a szerződéses megbízás lehetőségét, azaz végső soron ezek a szervezetek is be tudnak kapcsolódni a társulások munkájába. Így történt ez Észak-Biharban is, ahol egy muzeális intézményfenntartó egyház (a Vértesi Református Egyház) is társult a két önkormányzati fenntartóhoz. Ennélfogva a szakszolgálat összesen három kisgyűjtemény, a konyári *Kurucz Albert Falumúzeum*, a hosszúpályi *Bódi István Falumúzeum*, és a létavértesi *Rozsnyai István Muzeális Gyűjtemény* szakmai működését koordinálja.

A szakszolgálat működési elve hasonló a *kistérségi pedagógiai szakszolgálatokéhoz*: kistelepülések kisgyűjteményeinek nyújt olyan speciális szolgáltatásokat (például logopédia ellátást), melyeket a fenntartók önállóan nem tudnának biztosítani, de összefogva mindnyájuk számára elérhetővé válik. A muzeológiai szakszolgálat speciális szolgáltatásait a múzeumszakmai fejlesztések képezik. Szolgálattevője, a *térségi muzeológus* szaknyilvántartást végez, gyűjteményt gyarapít, kiállításokat rendez, publikációs tevékenységet folytat, etc. Mindezt térségi szinten, több tele-

pülésre kiterjesztve működését, ami nagyfokú mobilitást igényel. Azt is mondhatnánk, hogy a szakszolgálat – a mozgó könyvtári ellátás (a könyvtárbuszok) mintájára – *mozgó muzeológiai ellátást* biztosít a falvak kisgyűjteményeinek.

A szakszolgálat nem közgyűjtemény, nincsen gyűjtőterülete és gyűjtőköre, hanem egy speciális *közszolgáltató közintézmény*, egy „állandó térségi szakfelügyelet”, amely az államháztartás szakágazati besorolása szerint mégis múzeumi tevékenységet folytat. Maguk a megyei múzeumi szervezetek is a szakszolgálat szervezési elve szerint, és a szakszolgálatot is életre hívó szükséglet miatt jöttek létre a 20. század közepén, de az elmúlt fél évszázadban, az önkormányzati rendszer folyamatos költségvonásai miatt, feladataikat egyre nehezebben tudják megyei szinten ellátni. A térségi muzeológiai szakszolgálat tulajdonképpen azt az űrt tölti ki, ami a megyei szervezetek legyengülése miatt támadt.

A szakszolgálat önfenntartó, a szolgáltatást igénybe vevők *intézményfenntartási hozzájárulásaiból* működik. Itt érdemes megemlíteni, hogy a pedagógiai szakszolgálatok kistérségi működtetésére az állam *normatív támogatást* is biztosít, ami nagyban hozzájárul ezen intézménytípus eredményességéhez. Egy hasonló, kisebb mértékű állami támogatás a muzeológiai szakszolgálatok szervezésének is kedvezne, de már az is előrelépés volna, ha a muzeális működés *új jogi környezetében* (esetleg a készülő új múzeumi törvényben) szerepelne a szakszolgálat, vagy egy ahhoz hasonló intézménytípus, vagy működési keret.

Addig azonban, amíg ez megvalósul, az önfenntartáson túli szakmai fejlesztések csak pályázati támogatásból finanszírozhatók. Éppen ezért az Észak-Bihari Muzeológiai Szakszolgálat 2011-ben – megfeszített tempóban – összesen 17 *szakpályázatot* adott be, amivel közel 6 millió forintot nyert el. Pályázatai céljaink kiállítások megrendezésére, kiadványok megjelentetésére, múzeumi programok megszervezésére, gyűjteménygyarapításra és műtárgyvédelemre irányultak. Pályázataink – és ezzel ügyünk – legnagyobb támogatói pedig a *Nemzeti Kulturális Alap*, és a *Nemzeti Erőforrás Minisztériuma* voltak.

Összességében 2011 az Észak-Bihari Muzeológiai Szakszolgálat számára a lendületvétel, az erőgyűjtés vízvázaló éve volt. Nemcsak megalakulnunk sikerült, de már az első évben meg is szilárdítottuk leendő szakmai fejlesztéseink gazdasági alapját. Fejlesztési tervünk megvalósítása közben számos tapasztalatra tettünk szert, végső soron pedig meggyőződünk arról, hogy a muzeológiai szakszolgálat elméleti szinten kidolgozott észak-bihari modellje a gyakorlatban is működőképes és eredményes. Fejlesztésünket tehát bizalommal ajánljuk mindazoknak, akik a kisgyűjtemények hosszútávú muzeális működését szeretnék biztosítani.

Bihari-Horváth László
szakszolgálat-vezető muzeológus

Vándorúton ... Kiállításunk az Öntödei Múzeumban

„A Felemelő Század” tematikus évad 2010–2011. keretében megvalósított „A paraszti polgárosodás tárgyi világa – Nemzeti jelképek a magyarországi tájházakban” című vándorkiállítást 2011. október 14–december 31-ig Budapesten az Öntödei Múzeum (Bem József u. 20.) is bemutatta. Az elmúlt két év alatt 11 helyszín fogadta a vándoranyagot, az egyes múzeumi helyszíneken hozzárendelt gyűjteményi állománnyal kiegészítve. E munka példátlan szakmai összefogást eredményezett a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, a Magyarországi Tájházak Szövetsége, az ország egyes megyei, városi múzeumai és egyes határon túli intézményei között. A kiállítás Nyíregyházától, Jósvafőn, Szennán, Fertőszéplakon, Gyomaendrődön át a Felvidékre is eljutva (Szenc) vitte a 19. század haladó gondolkodóinak, iparosainak, gazdálkodóinak az üzenetét, jó példát szolgáltatva a jelen kor emberének.

A múzeum gyűjteményi anyagával kiegészített kiállítást nagyszámú érdeklődő fogadta az Öntödei Múzeum megnyitóján, melyet Kapitány Orsolya elnökségi tag ajánlott a figyelmükbe.

Tisztelt érdeklődő Közönség!

Kedves Vendégek!

Kedves Kollégák!

Egy 2003-as kormányhatározat értelmében nincs szükség minden évben külön döntésre az emlékévek kijelölésére, egyértelmű, hogy a magyar kultúra Géniuszainak születési évfordulóit adják az egyes évek jeles ünnepeit.

2009-ben már nyilvánvaló volt, hogy 2010-ben a Gyulán, 1810. november 7-én született Erkel Ferencre fogunk emlékezni, születésének bicentenáriuma alkalmából, Liszt Ferenc születésének 200. évfordulóját 2011-ben ünnepeľjük (1811. október 22.).

Mind a két zeneszerző a 19. század szülötte, azé a 19. századé, melyet a történészek a magyar történelem második legsikeresebb évszázadának tekintenek, hisz a magyarság tömegének a felemelkedését eredményezte.

Míg Szent István a XI. században a letelepedő nomád törzsekből államot alapított, és megszervezte a középkori magyar feudális királyságot, addig 800 évvel később, a reformkor nagy nemzedéke (Széchenyi István, Wesselényi Miklós, Batthyány Lajos, Kossuth Lajos, Deák Ferenc és a többiek) a bomló feudális-rendi viszonyok helyén *piacgazdaságot, modern parlamentáris államformát és a civil szervezetek társadalmát* hozta létre.

Ezen a három pilléren nyugszik ma is a magyar állam társadalmi és gazdasági élete.

A 19. század uralkodó eszméi a mai életünk alapvető értékeire mutatnak rá, melyek között ott van a szabadság, a nemzet, a haza gondolatisága mellett a modernizációnak utat engedő polgári értékek felülkerekedése, az egyén, a tudás, a teljesítmény megbecsülése.

A 19. század reformmozgalmaikat az 1848-as áprilisi törvények nyitották meg, de valójában csak az 1853-as úrbéri pátenssel vette kezdetét.

A 20. század végén a polgári demokrácia kapuját az 1989-es rendszerváltás nyitotta meg, hogy hosszú szünet után újra érvényre jussanak az alkotmányosság klaszszikus alapelvei.

Ha párhuzamba állítjuk a két időszakot, a több mint 150 évvel ezelőtt elindult változásokat a maiakkal, kitapinthatjuk a hasonlóságokat az élet minden területén, hiszen új alapokra kellett helyezni akkor is és most is Magyarország jogrendszerét, törvényhozását, közigazgatását, az egész gazdaságot, a nemzetiségi kérdést, az oktatásügyet.

Olyan folyamatok indultak el, melyek átrendezték/ik a népesség munkaerőpiacát, soha nem látott méreteket öltött és ölt ma is az urbanizáció, az újítások, az innováció. Modernizációs folyamatok kér/tek/nek, kap/tak és kapnak szabad utat, melyek az emberi felemelkedést eredményez/ték/ik.

E gondolatiság jegyében, szakmai ajánlás alapján tematikus évadot hirdetett a Nemzeti Kulturális Alap 2010–2011-ben „A felemelő század – Nemzeti romantika és polgári felemelkedés a XIX. századi Magyarországon” címmel.

Ennek keretében a Múzeumi Szakmai Kollégium meghívásos pályázatán a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum a Magyarországi Tájházak Szövetségével együttműködve vett részt „A paraszti polgárosodás tárgyi világa- Nemzeti jelképek a magyarországi tájházakban” címen kidolgozott programtervével, reflektorfénybe állítva az ország különböző pontjain a helyben megőrzött népi építészeti örökségeket, a bennük felhalmozott tárgykultúrát, melyek a 19. század második felében megindult paraszti-polgárosodás folyamatát is jelzik.

Paraszti polgárosodás. Mit is foglal magában ez a szóösszetétel?

Engedjék meg, hogy Kósa László fogalom-meghatározását hívjam segítségül. *A paraszti polgárosulás társadalmi és kulturális folyamat, melynek során a parasztság megszabadul feudális jogi és életmódbeli kötöttségeitől és jellemzőitől: a tőkés társadalomnak önálló, munkaerejével és termelő eszközeivel rendelkező, vállalkozóképes és vállalkozó szellemű tagja lesz. A paraszti polgárosulás kizárja az állandóságot, szüntelenül mozgást, változást feltételez.*”

Magyarországban ez a folyamat térben és időben nem egyszerre zajlott le.

Az újításokra, az eszközváltásra, az állatok fajtaváltására, a műveltségi elemek elsajátítására, a fejlődést előmozdító mindennemű változás befogadására az Alföld középső és déli területei, valamint a Kisalföld népessége reagált a legérzékenyebben, mintegy kiemelkedve környezetéből. A Duna mentén a katolikus Kalocsa vidéke, illetve a jobb parton lévő, többségében reformátusok által lakott Sárköz, a Völgység német lakta falvai képeztek átmenetet a Dél-Dunántúl peremén az archaikusabb, hagyományos életformát hosszabb ideig őrző kistájak népe (pl. Dráva mente, Ormánság) és az ország északkeleti vidékei között.

Ezek a táji különbségek nagyon jól kitapinthatók voltak a pályázatba bevonható partnerek sorában is, hiszen a 17 tájházi helyszín anyagából összeállított vándorkiállítás képi anyaga e vidékeken álló épített örökségeken és tárgykultúráján keresztül mutatja meg a 19. század második felében lezajlott változásokat.

Dr. Szonda István, az Endrői Tájház és Helytörténeti Gyűjtemény vezetője, a Tájházszövetség elnökségi tagja által összeállított 16 db Roll-up rendszerű tablós anyag, mely vándorlása során most ide az Öntödei Múzeumba is eljutott, mintegy fejezetről-fejezetre mutatja be a polgárosodás folyamatában élenjáró falvak utcáinak beépítési rendjét, a lakóházak szerkezeti változásait, homlokzatuk kimódoltabb megjelenését, melyek a tulajdonosuk gazdasági helyzetét voltak hivatva jelképezni. A hozományba kapott festett bútorok, a divatot követő szublótok, a csak ünnepi alkalmakra szánt tárgyak számának megsokszorozódása, a lakóház első szobájának tisztaszoba funkciója, az ünnepi viseletek igen költséges volta, mind-mind a parasztság 19. század második felében bekövetkezett életmódbeli változását jelzik.

A fazekas központokban dolgozó mesteremberek árukészlete is a megváltozott igényekhez igazodott. Nagyobb számú díszes darabok hagyták el a műhelyeket, a butellákat, korsókat gyakran személyre szóló feliratok, üzenetek díszítették. Ebben az időben a névtelenségbe burkolózó fazekasmesterek sorából kitűnt egy-egy tehetséges fiatal, köztük Badár Balázs is, aki felismerve a piaci igények változását, a polgári otthonok díszműáruval történő ellátásában találta meg a mesterségének továbbélését, kiteljesedését.

Mindaz a fejlődés, előrelépés, mely a paraszti életmód külsőségeiben is megmutatkozott, a gazdálkodás alapjainak módosulása eredményezte. Kiterjedt ez a föld birtoklásának a megváltozására, annak célszerűbb hasznosítására, az állatok fajtaváltására, az istállózó állattartásra való áttérésre, a takarmánynövények nagyobb arányú termesztésére, a mezőgazdasági termelés fokozott gépesítésére. A faekéről vaskerekekre váltás, a kézi cséppel vagy a lóval való nyomtatás helyett a cséplőgéppel való szemnyerés elterjedése, a lóvontatású arató és kaszálógépek megjelenése mind-mind a termelés hatékonyságát növelték, melyek a termésátlag növekedéséhez vezettek.

A kiállítás „Új gazdálkodási módok és eszközök” címet viselő utolsó képsora, jó kapcsolódási pontot jelent a vándorkiállítást Budapesten is megállító/befogadó jelen intézményhez, az Öntödei Múzeumhoz.

Ganz Ábrahám amikor 1858–62 között felépítette az új öntödét, melynek egyik csarnoka ma otthont ad ennek az intézménynek, szintén annak a gazdasági megerősödésnek az időszakát jelzi, mely a parasztság polgárosodásához vezetett.

Kedves Érdeklődők!

Kedves Vendégek!

A vándorkiállítás megálmodói az összeállított 16 tabló anyagát azzal a szándékkal indították útjára 2010. augusztus 14-én, hogy minden olyan megállóhely, mely múzeumi gyűjteménnyel rendelkezik, egészítse ki gyűjteményi anyagából a tárlatot „A Felemelő Században” készült jeles darabjaival, a nemzeti jelképeinket is magukon hordozó példányokkal, teljesebbé téve ezzel azt a 20. századba átnyúló folyamatot, mely jelen társadalmunkat is megalapozta.

Lengyelné Kiss Katalin múzeumvezető kitűnő vendégfogadó, hiszen a programkoordinátor Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a partner Tájházszövetség elképzelését elfogadva olyan tárgyakkal bővítette a kiállítás anyagát, mely azt komplexé tette. A 19. században virágkorát élő vasöntészet mívés darabjai, melyek a mintakészítő és öntőmesterek kézügyességét, mesterségbeli tudását dicsérik, jól példázzák, hogy a tárgyaltd időszakban a városokban kialakuló gépipar és vasúti járműgyártásban jeleskedő vasöntödékből nemcsak ipari öntvények kerültek piacra, hanem a polgári, paraszt-polgári környezetben is megjelenő fémlábasok, fazekak, kalácsütő formák, darálók, mérleg-gek és a szobák fűtését szolgáló kályhák. A kiállításba beemelt tárgyak jeles példányai a gyűjteménynek, melyek egy része hordozói nemzeti jelképeinknek.

A tavaly útjára indított program eddigi helyszíneit látva és ismerve elmondhatjuk, hogy a Nemzeti Kulturális Alap Múzeumi Kollégiumának 17 millió forint támogatásával egy olyan komplex programterv valósult meg a Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a Magyarországi Tájházak Szövetségének együttműködésével, illetve a partnerül választott és a partnerséget elfogadó tájházak, múzeumok bevonásával, melyre ez idáig nem volt példa.

A programhoz csatlakozó tájházak közül 11 helyszínen önálló kiállítás rendezése valósult meg, saját gyűjteményi anyagból (Decs, Kiskőrös, Békés, Bába, Gyömrő, Mezőtúr, Szolnok, Budaörs, Mezőkövesd, Paloznak), (2010.08.7–2011.03.15. között), eddig 11 helyszín fogadta a vándorkiállítást, melyhez minden egyes házigazda intézmény gyűjteményi anyagából válogatást rendelt.

Összesen húszonkét helyszínen és még nincs vége, hiszen a kiállítások nagy része áll, a tablók vándorlása folytatódik 2012-ben is határon innen és határon túl.

Az önálló kiállításokat és a vándor anyagot múzeumpedagógiai foglalkozások kísérték/kísérik élményszerűbbé téve a gyerekeknek a látottakat, hallottakat. Az azonos arcultattal megvalósított kiadványok (kiállításvezető, foglalkoztató füzetek, DVD) részletgazdagon tárták/ják a programban résztvevő tájházak anyagát az érdeklődők elé.

A projekt egyik menedzsereként úgy gondolom, hogy „A Felemelő Század” üzenete a több ezer kiállítás látogatóhoz eljut, célba ér.

Engedjék meg, hogy e kiállítás megnyitót, a korszak legnagyobb politikusának, Kossuth Lajosnak 1890-ben fonográfra rögzített gondolataival zárjam, melyet a Gyömrői Tájház mutatott be a program keretében:

„A világ bírója, a történelem fog e kérdésre felelni. Legyenek a szentemlékű vértanúk megáldottak poraikban, szellemeikben a hon szabadság Istenének legjobb áldásaival az örökkévalóságon keresztül: engem ki nem borulhatok le a Magyar Golgota porába, engem október 6-a térdemre borulva fog hontalanságom remete lakában látni a mint az engem kitagadott Haza felé nyújtva agg karjaimat a hála hú érzelmeivel áldom a vértanúk szent emlékét hűségükért a Haza iránt, s a magasztos példáért, melyet az utódoknak adtanak s buzgó imával kérem a magyarok Istenét, hogy tegye diadalmassá a velőkgig ható szózatot, mely Hungária ajkairól a Magyar Nemzethez zeng.

Úgy legyen Ámen!”

Részlet a kiállításból (Fotó: Öntödei Múzeum adattára)

Vízválasztók:

hagyományos paraszti gazdálkodás Konyáron és a Kálló-mentén

A Kurucz Albert Falumúzeum új időszaki kiállítása

2011. október 16-án új időszaki néprajzi kiállítás nyílt Konyáron. A kiállítás tematikáját a paraszti gazdaságkultúra képezi, ami igen sokat változott az elmúlt századokban. Minden változás közül a 19. századvégi *belvízrendezés* tekinthető a legjelentősebbnek, hiszen ez vetette meg jelenkorunk kiterjedt gabonagazdálkodásának alapjait. Ezt megelőzően Konyár és a Kálló-mente egész térsége a *Sárrétek vidékének* északi határsávját alkotta. E térség területének 40–60%-át az év nagy részében víz borította, határa összefüggő mocsárvilágot alkotott. A vízmentesítő munkálatok azonban jelentősen kiszélesítették a térség megélhetési kereteit, ami a helyi közösségeknek lehetőséget adott a polgári életmódelemek fokozottabb átvételére, a társadalmi felemelkedésre. A kiállítás témája tehát a 19. század fontos gazdaság- és társadalomnéprajzi változásaira világít rá, és ezzel a Nemzeti Kulturális Alap „*A Fel-emelő Század*” című országos programjához csatlakozik.

A kapáskultúrák kiállítási egysége
(Fotó: Bihari-Horváth László)

Az NKA támogatásából megvalósuló kiállítás a falumúzeum kicsiny (36 m²-es) időszaki kiállítótermében került megrendezésre. A dobogóspostamenses kiállítástechnika, és a falak teljes hosszában húzódó installációs nyomatok összköltsége nem haladta meg a 300.000 Ft-ot. A kiállításban közel 100 műtárgy szerepel, több kisebb egységben, melyek értelmezését a szemléletes térképeket, fotókat, magyarázó szövegeket megjelenítő színes nyomatok könnyítik meg.

A kiállítás első tematikus egységében a látogató Konyár és a Kálló-mente vízszabályozás előtti természeti környezetével ismerkedhet meg. Ebben az időszakban az állandóan vízjárta területek között csak elvétve akadt egy-egy művelhető *porong*, vagy *sziget*. Ugyanakkor a vizenyős területek sem voltak hasznavehetetlenek, a *természeti*

gazdálkodás számos formájára kínáltak lehetőséget. A nád, a mocsár, a rétek, erek és fokok leginkább a *halászó, vadászó, gyűjtögető* életformát folytató népességet szolgálták ki. Áradások alkalmával Konyáron például kisebb csatornák, úgynevezett *fokok* segítségével levezették, mélyebben fekvő területekre (völgyekbe, laposokra, rétekre) terelték a Kálló vizét, ahol így ideiglenesen bőséges halfogást biztosító *halastavak* keletkeztek, melyeket folyamatosan halásztak. Kiállításunk ezért ebben az egységben a kisszerszámos és a rekesztő *halászat* tárgyi anyagát mutatja be.

Konyár egykor gazdag volt „*nádat termő rétegekben*” is. A nád sokáig a konyáriak elsődleges *fűtőanyaga* volt, erdőterülettel ugyanis már a 18. században sem rendelkezett a község. Sőt a legfőbb *építőanyagok* egyike is a nád volt: nemcsak a házak tetejéhez használták, de sokszor a falat is „*nádból ültettek*” úgy, hogy a földbeásott nádszövetre több rétegben sarat tapasztottak. Ugyancsak mocsaras, vízjárta réteken, tavakon vágták a *gyékényt*. Feldolgozása Konyáron igen változatos volt. Egy időben több *gyékényfonó* specialista is dolgozott a faluban. Leginkább *kosarakat* készítettek: a gyékényfonatokat gyékényhasítékokkal burkolták, majd a gyékénykötélből rendszerint spirális technikával *terménytartókat, szakajtókat, lábtörlőket* alakítottak ki. A kiállítás második egységében tehát a „*nádallás*” és a gyékényfeldolgozás eszközei szerepelnek.

A 19. század folyamán a parasztság számára kulcsfontosságú volt kiváló rosttartalmú ipari növényünk, a *kender* termesztése is, hiszen ebből készültek viseletei, és számos használati vászonneműje. A *kenderfeldolgozás* hosszú munkafolyamata a kender *nyívésével* kezdődött. Ez a társas munka a fiatal lányok és legények közös feladata és egyben ismerkedési alkalma volt. A felnyűtt kendert *áztatással* lazították a Kálló *Kendersziget* nevű, a falutól délkeletre eső kenderáztatójánál. Ezután a *tilolóval* puhára törték, majd a *gerebennel* tisztára fésülték a kender rostjait. Ezekből *kézzel* (orsóval guzsalyról), vagy *rokkán* fonalat fontak. A fonás is közösségi munkaalkalom volt, a *fonókat* nemcsak a lányok, asszonyok látogatták, hanem a szórakozni, udvarolni vágyó legények is. A fonást a fonál *motollán* való lemerése, mosása és gombolyítása követte. A fonálból végül *szövés*szel vászon lett. Ezt a hosszas munkafolyamatot kiállításunk külön egysége ismerteti.

A Kálló-mentén az állattartás ágai közül főként a *szarvasmarhatartásnak* van jelentős hagyománya. A belvízrendezés előtt a vízjárta, sokszor igen magas vízállású legelőkön nem is igen lehetett jelentősebb számú aprójószágot tartani. Konyáron egészen a 19. század második feléig kiterjedt legelőket hasznosítottak az állattartó gazdák, akik *közbirtokosságot* alkotva maguk határoztak a legelőrendtartás, a pásztorfogadás és a gazdaság szervezés más kérdéseiben. Az extenzív (és ártéri) állattartás a 19. század közepén kezdett visszaszorulni a legelők fokozatos eke alá vétele következtében, majd a belvízrendezés során teljesen fel is számolódott, miután a legelő- és kaszálóterületek végletesen lecsökkentek. Kiállításunk a nagyállattartás számos eszközét is bemutatja.

Konyár térségének árvízmentesítésére a 19. század végén került sor. A beavatkozás lényegében kettévágta a korábban hosszan kanyargó, a Nagysárrétbe futó Kék-Kállót, és két csatornával, külön-külön vezette a nagyobb folyóvizekbe. További változást hozott a térség belvízrendezése is: a nyírségi homokdombokról délre folyó vizeket (nyírvizeket, nyíri folyásokat) az 1890-es években ugyancsak csatornába terelték, és ezzel mintegy teljesen felszámolták Konyár és térsége ár- és belvizeit. A szabályozás után sorra tűntek el azok a kicsiny *sziktavak*, melyek korábban egy speciális határhasznosítási forma, a *sziksótermelés* helyszínei voltak. Ezek oldott állapotban *sziksót* (nátrium-karbonátot) tartalmaztak, amely a nyári aszály idején, miután a tóvíz elpárologott, néhány centiméteres rétegben kiült a tavak partjára. Ezt a konyáriak összeseperték, a földes részekről megtisztították, majd értékesítették. A szikso ugyanis a *debreceni szappangyártás* nélkülözhetetlen alapanyaga volt, évszázadokon keresztül „*szép tiszta könnyű fejér szikszappant*” főztek belőle. A szappan pedig a vászonneműk tisztításának legfőbb eszköze volt, így az ötödik egységben a mosás munkafolyamatát, eszközeit ismertetjük.

A belvízrendezés legfontosabb eredménye a *művelhető területek* intenzív növekedésében jelölhető meg. Az ártéri legelők és kaszálók *feltörése* és a szikes területek *feljavítása* következtében az évszázadokon keresztül domináns nagyállattartás fokozatosan visszaszorult a szántóműveléssel szemben. A vízmentesítés mellett, a paraszti gazdálkodás strukturális átalakulására és kiterjedésére a *piacviszonyok* változása is hatással volt. A századvégi *gabonakonjunktúra* Konyáron a szántóművelés megerősödését hozta: egyre több gazda kezdte fejleszteni gazdasága földművelési ágazatát, sőt alakította át komplex paraszti üzemét *monokultúrás gabonagazdasággá*. Tovább növelte a gazdák vállalkozási kedvét, hogy a közeli *Debrecen és Várad piaca* állandó értékesítési lehetőséget jelentett a számukra. Bevételeiket pedig több esetben gazdaságuk fejlesztésére, esetleg *gépesítésére* fordították. Kiállításunk közepére azért is helyeztük a paraszti gazdaságok legfontosabb munkaeszközét, egy épségben megmaradt lócsös kocsit, hogy kihangsúlyozzuk: ez az a korszak, amikor a térség – korábban „mocsárba ragadt” parasztsága – már rendszeresen átlépi faluja határát, hogy bekapcsolódjon a regionális kereskedelem rendszerébe, és hogy információkat gyűjtsön gazdasága fejlesztéséhez.

Ennek is köszönhető, hogy a 19. században újabb növényi kultúrák is elterjedtek a vidéken. Ugyan a legfontosabb szántóföldi kapásnövények, a *tengeri* (kukorica), a *napraforgó* és a *dohány* már a 17–18. században megjelentek a paraszti üzemek termőterületein, de sokáig legfeljebb csak az önellátás szükségéit biztosították. A kukorica termesztése a 19. század folyamán vált jelentőssé. A század derekára már a búzatermással közel megegyező mennyiséget termesztettek belőle. Legelőszőr az állatok takarmányozására használták, *abrak takarmányt* készítettek belőle. A század

Múzeumpedagógiai foglalkozás a kiállításban (Fotó: Bihari-Horváth László)

második felétől már, mint *kása étel* az emberi táplálkozásban is egyre fontosabb szerepet kapott. A nagyvárosok közelsége jelentős fejlődést eredményezett a térség *kertkultúrájában* is. Az észak-bihari települések külön-külön egy-egy zöldség-, vagy gyümölcsféle termesztésére specializálódtak. Konyár a *dinnyetermesztéséről* vált ismertté a debreceni, váradi piacokon. Konyár térségének szőlőterületei az *észak-bihari homoki bortermő vidékhez* tartoztak, melynek története a 16–17. századig nyúlik vissza. Konyár első szőlőskertje is valamikor a 17. század végén települhetett. A szőlőtermesztés igen korán népszerű lett Konyáron, már a 18. században sem akadt olyan tagja a helyi társadalomnak, aki legalább egy kisebb szőlőparcellával ne rendelkezett volna. A szőlőművelés rendre az *idős férfiak* feladata volt. A szőlősgazdák leginkább *önellátásra* termeltek. A szőlőskertek *szórványgyümölcsösei* a családi gazdaságok éves gyümölcsszükségletét is kiválóan kielégítették.

Összességében kiállításunk „A Felemelő Század” egy lényeges momentumára, a vízszabályozásra hívja fel a figyelmet, de ismerteti a Kálló-menti térség paraszti közösségeinek gazdálkodáskultúráját, és felhívja a figyelmet jelenkorunk súlyos vízkártételeire is, egyben lehetővé téve a környezettudatos nevelés helyi szintű erősítését.

Bihari-Horváth László
etnográfus-muzeológus

Az Év Tájháza

Táblaavató Balatonkenesén

A Tájház Szövetség „Év Tájháza” pályázatán a mi kenesei Tájházunk lett az idei évben az első.

A hivatalos átadáson természetesen részt vettünk Fertődön, de azt szerettük volna, ha a kenesei lakosok is részesülhetnének abban az örömben, melyet ez a megtisztelő díj jelenthet. Ezért november 26-án ünnepélyes táblaavatót szerveztünk. A Tájház valóban tél végi, karácsonyvárosi ünnepi díszbe öltözött erre az eseményre. Szép számú közönség előtt Dr. Bereczki Ibolya, a Tájház Szövetség elnöke köszöntötte a jelenlévőket és kiemelte a tájházak fontosságát, valamint említést tett arról, hogy a pályázatok elbírálása során sokféle szempontot figyelembe kellett vennie a bíráló bizottságnak.

Örömmel nyugtáztuk, hogy nagyon rangos Tájházak indultak a pályázaton, megtisztelő számunkra a díj.

Az elnök asszony a jelenlévő közönség előtt adta át az „Év Tájháza” címet igazoló oklevelet településünk polgármesterének, aki kifejezte örömét és büszkeségét a díjjal kapcsolatban, s őszinte szívvel gratulált a gyűjtemény létrehozásában jelentős szerepet vállaló nyugdíjas házaspárnak, Vér Lászlónénak és Vér Lászlónak.

Szedlák Attila, a térség országgyűlési képviselője méltatta a hagyományok őrzésének fontosságát, valamint a kenesei Tájház szerepének fontosságát a kistérség kulturális életében.

Vers, népdal és néptánc összeállítás tette még ünnepélyesebbé az eseményt.

* * *

S mi változott a díj átadása óta? Egy nagy sikerű programsorozatot valósítottunk meg a NKA támogatásával, kapcsolódva a Múzeumok Őszi Fesztiválja országos rendezvényéhez. A „Tök Nap”, a „Randevú a stelázi mélyéről”, a „Márton Nap” nagy sikert aratott az érdeklődők körében.

A Tájház megtelt étellel, gyermekzsivajjal. Megelevenedtek az elődök foglalkozásai. Alkalmom nyílt tollfosztásra, kukoricamorzsolásra, lúdtollal való írásra. A stelázi mélyéről előkerültek és meséltek a nagymama korabeli bögrék, és egyéb használati tárgyak.

Az ösbúcsúztató programok már az „Év Tájházában” zajlottak, nemcsak méltó hátteret biztosítva mindehhez, hanem igazi, rangos helyszínt is. A Tájház – melynek létrehozásáért, működtetéséért sokan dolgoztak, küzdöttek az elmúlt évtizedekben –, a díjátadás óta igazán különleges varázssal van jelen minden balatonkenesei lakos szívében.

S azt hiszem idén ez az „Év Tájházának” titka.

Győrfi H. Marianna

(Fotó: Dr. Bereczki Ibolya)

Köszöntő a táblaavatás alkalmából

Tisztelt Balatonkeneseiek és Akarattyaiai!
Elnök Asszony, Polgármester Úr, Képviselő Úr!

A tájházak két vágy összetalálkozásából születnek. Egyrészt az emberi gyűjtőszennvedély, másrészt a múlt megőrzésének és rendszerezésének vágya alkotja meg őket. Kezdetben talán nem létezett más, csak néhány tárgy egy-egy családnál, amely az ősökhez tartozott, s noha ezen tárgyak igazi funkciói félig-meddig feledésbe merültek, kegyeletből megőrizték őket.

Elgondolkodtató, s egyben felemelő érzés is, hogy több mint 150 évvel ezelőtt is már itt állt e szép Balaton-melléki népi jellegzetességet magán viselő nádtetős jobbágyház!

A jó tájház megőrzi és újraértelmezi a múltat, oktat, nevel, információt nyújt, részleteket és összefüggéseket mutat meg.

A jó tájház tudományos műhely is, de közösséget formál, élményt nyújt. A Balatonkenesei Tájház mindezeket magán hordozza.

Mindannyian, akik ma ide eljöttünk, tudjuk, hogy tájházakra szükség van és szükség is lesz, hiszen a múlt ismerete nélkül a ma és a holnap embere tudatlanná, ezáltal pedig kiszolgáltatottá válna e gyorsan változó világban. A tájházak létfontosságúak ezeknek az ismereteknek a szolgáltatásában, és abban, hogy mindez élő és ne holt tudás legyen.

Ismeretek átadása, értelmezése, rendszerezése, a múlt objektív bemutatásával, a látogatók szemléletének formálása nélkül nincsen jól tájékozott, művelt, kulturált állampolgár, csak fogyasztó, aki könnyen válhat a reklámok és szlogenek játékszerévé.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Minden elismerésem Balatonkenese város önkormányzatának, s egyben tisztelem a Vér házaspárnak, hogy még ma is ugyanolyan lelkesedéssel és elhivatottsággal ápolják Kenese és Akarattya emlékeit, mint ahogy tette ezt több mint fél évszázaddal ezelőtt az a két pedagógus a diákokkal és szüleikkel együtt, akik a településük tárgyi emlékei és írásos dokumentumai gyűjtésébe kezdtek.

Büszkeséggel tölt el, hogy idén az Év Tájháza címet Veszprém megye, azon belül is a kelet-balatoni kistérség legfiatalabb városa kaphatta meg. Gratulálok a városnak és a Vér házaspárnak, akiknek egyben jó egészséget kívánok a további munkákhoz. Kistérségünk elnökeként pedig azt kérem a Balatonkeneseiektől és Balatonakarattyaiektól, hogy emeljék fel a fejüket, s egyenes derékkal mondják ki, büszkék vagyunk városunkra!

*Szedlák Attila
országgyűlési képviselő,
Litér község polgármestere*

A Vér házaspár

Hagyományörzés felsőfokon, Balatonkenesén

A Vér házaspárnak köszönhető az „Év Tájháza” díj

„A magyar tudomány egyik fontos kötelessége a nemzetnevelés szolgálatában a falvak, a puszták, a vidéki városok, helyi egységek népében tudatosítani a helyi történelem folyamatosságának kiemelésével a szokások, a nyelv, a viselet, a gondolkodásmód magyarságát.

Ezért gondoltunk arra, hogy balatoni községünk hagyományait felfedjük, kibányásszuk, napvilágra hozzuk. Ne csak a jelen fűzzön minket ehhez a gyönyörű földhöz és csodálatos tóhoz, hanem a múlt emlékei is, a hagyományok, az ősök, az elődök munkái és tettei, akarásai és csüggedései, magabízó mondásai és testi erőfeszítései, csalódásai és reményei éljenek szívünkben, és tanítsanak mindnyájunkat okos, céltudatos életre, lelkesítsenek fáradhatatlan küzdelemre!”

Egy 1939-ben megjelent füzetben találtam ezeket a gondolatokat, a kenesei Támadi Lajos kántortanító tollából.

S minden bizonnyal Vér Lászlóné Irénke kenesei tanítónő is az ő példája nyomán, ezen gondolatokkal ihletve látott hozzá az 1960-as években a honismereti szakkör létrehozásához alsó tagozatos tanítványaival. A tanító néni bevonta a gyermekeket a honismereti gyűjtőmunkába, keresésbe, kutatásba. Megtanította őket arra, hogy az ősök egy-egy tárgya, megkoptatott könyve mennyi örömet adhat. A gyűjtemény 1991-től méltó helyre került, szakszerű elrendezésben tárva a látogatók elé a község helytörténeti, néprajzi, gazdaságtörténeti, irodalomtörténeti emlékeit.

Vér Lászlóné, a Tájház alapítója és férje, Vér László, a Tájház vezetője, a mai napig keresnek, kutatnak a múltban, maradandót alkotnak a jövőnek.

Az általuk létrehozott Tájházzal Balatonkenese gazdagabb és gazdagodik folyamatosan.

Laci bácsi az ügyes kezű, fáradhatatlan szakember, kinek hiteles történetei nyomán megelevenedik a múlt, a történelem. Irénke néni valódi tanító, a Gárdonyi Géza által megírt lámpás, aki legjobb tudása és tehetsége szerint mindenkinek örömmel, önzetlenül világít.

Művelődéstörténeti szakemberként kísérik figyelemmel a település kulturális kincseit, a fellelhető múltról tanúskodó épületeknek, természeti értékeknek az állapotát, sorsát, védelmük lehetőségeit.

Mindketten településünkért tesznek. Önzetlenül, jobbitó szándékkal, az ismeretek gazdagításának igényével, a szülőföld őszinte szeretetével.

Gratulálunk ezúton is az „Év Tájháza” cím elnyeréséért, és kívánunk jó egészséget, további alkotókedvet a helytörténeti munkájukhoz.

Gyórfi H. Marianna

Egy kiállítás elő- és utóélete

Virtuális barátság: dr. Ózer Ágnes történész és Gászó Hargita múzeumpedagógus közös kiállítása

A Virtuális barátság című kiállítás szerzője dr. Ózer Ágnes történész, az újvidéki Városi Múzeum főmuzeológusa és Gászó Hargita, a Topolyai Múzeum pedagógusa. A kiállítás két témából tevődik össze. Az egyik a 20. század elején fölnőtt újvidéki kislány története, Grossinger Lily piros kabátja címmel, a másik pedig a Topolyához és környékéhez köthető századelős kislányok és kisfiúk élete, mindennapjai, Topolyán nőttem föl címmel.

A beszámoló fővázolja a kiállításhoz vezető utat, a tárlat térbeli megoldásait, valamint a Virtuális barátság utóéletét, azaz a játszóházakat és azt a gyűjtési akciót, amit a kiállítás elindított, és azóta is sarkall.

Egy beszélgetésünk során fogalmazódott meg mentoromban, dr. Ózer Ágnes történészben, hogy följánlja a Topolyai Múzeumnak a *Grossinger Lily piros kabátja* című kiállítását. A megbeszélések folyamán egy újabb ötlettel állt elő: ha elhozza Topolyára az újvidéki századelős gyermekvilágot, bővítsük ki a kiállítást helyi anyaggal is. Így született az az elképzelés, hogy begyűjtünk olyan tárgyakat, ruházati kellékeket, fényképeket, amelyek a száz évvel ezelőtt Topolyán és környékén élt gyermekek világához kötődik.

Fölvívást intéztünk a médián keresztül, hogy kiállításra készülünk, és a fölsorolt témakörben várjuk a topolyai és környéki lakosok segítségét. Korabeli fényképeket és használati tárgyakat gyűjtünk, amelyek gyermekekhez, fiatalokhoz kötődnek. Amikor ez nem bizonyult hathatós mozgatórugónak, kevés tárgy került így be, telefonon derítettük föl a szálakat. Kiindultunk egy családból, akik följánlották kiállításra a családi albumukat. Ők hívták fel a figyelmünket egy következő hölgyre, aki korabeli bútorokat adott a kiállításhoz. Így indult el a folyamat.

A tárgyakhoz kötődő történeteket meghallgattuk és följegyeztük. Mivel Grossinger Lilynek egy virtuális barátot kerestünk a sok beérkező századelős gyermek közül, a döntést Ózer Ágnesre hagytuk, hadd válasszon elfogultság nélkül a szebbnél szebb topolyai lányok és fiúk közül. A választása egy Hadzsy leánya esett, Leonára, aki egy idősebb családtagjával látható a képen. Ők viszik majd hírét a kiállításunknak plakáton, meghívón, ők lesznek a szimbólumai a közös munkánknak.

A többi beérkező lányt és fiút sem szerettük volna kihagyni a játékból. A róluk készült fényképekből nagyítások kerültek a falra. Készültek méretarányos fényképek az eredetiekről, melyek a Gyurik Melinda könyvrestaurátor által készült albumba kerültek, és az eredetiekből is minél többet kívántunk kiállítani.

Mivel két egymásba fonódó kis kiállítást akartunk létrehozni, a tér megválasztásakor az volt az elsődleges szempont, hogy ennek a funkciónak megfelelően, vala-

mint az is, hogy a kiállítás finomságát, játékát segítse a térelosztás. Egyetlen lehetőségként adódott, a Topolya helytörténetét bemutató egymásba nyíló két kisterem, mely kiállításon szereplő pannókat ideiglenesen eltávolítottunk.

A topolyai és környéki anyagot bemutató kiállítást *Topolyán nőttem föl* címűnek neveztük el. Az újvidéki maradt a *Grossinger Lily piros kabátja*, a kettőből pedig létrehoztunk egy *Virtuális barátság* nevűt.

A beérkező tárgyakból lassan kezdett alakulni a koncepció: létrehoztunk a *Topolyán nőttem föl* címűn belül egy korabeli lányszoba egyik szegletét idéző szépítkezősarkot. Ehhez toalettasztalt kaptunk, hozzá széket. Az asztalra üvegcséket, kávéspoharat, korabeli bakelitlemezt, csipkét, Bibliát tettünk. Kölcsönkaptunk egy féltve őrzött bajsai emlékkönyvet, mely igazi kurióznak számít, hiszen háromnyelvű. Bandobranski Koviljkáé volt, akinek 1904 és 1920 között írtak bele magyar, szerb és szlovák ismerősei. Majd századelős mesekönyvek és lányregények érkeztek a Népkönyvtárból.

A kiállítás következő szegletében fa babakútorokat helyeztünk el, korabeli szőnyegre, korabeli babával és edénnyel. Ezek a bútorok még pár évvel ezelőtt használatban voltak, három generáció lányait kiszolgálták. A századelős babakocsi, a járóka és a bölcső egy újabb szegmentuma az első térnek. E köré csoportosul a világháborút megjárt pokróc, a napernyő és a kilenc lánygyermekkel büszkélkedő Barna Péter Pál családja, akiknek kinagyított fényképét, és a családtagokról készült listát is elhelyeztük ebben a szegletben. Barna Péter Pál vasutasként dolgozott a fénykép elkészültekor, akkor még nyolc

Barna Péter Pál családja

leánya volt. Pár hónappal a fotó készítése után egy újabb lánygyermek született Barna (született Udvardi) Rozáliától, de akkor ő már halott volt. Az anyuka egyedül nevelte föl kilenc gyermekét, és szinte kivétel nélkül a nyolcvan év fölötti kort megérték.

A kiállítás központi részén helyet foglaló tárlóban az iskolához és a vakációhoz köthető tárgyakat helyeztük el. A posztamenseken válogatást mutattunk be a beérkezett századelős gyermekeket ábrázoló fotókból, a próbababákat pedig korabeli ruhákba öltöztettük föl.

A *Grossinger Lily piros kabátja* című kiállítási tér középpontjában az újvidéki Grossinger család fényképhagyatékából látható válogatás. A fotókat Vajda Dezső egykori újvidéki fényképész készítette. A kiállítás azokra a képekre fókuszál, melyeken Lily látható. A születésétől férjhezmeneteléig követhetjük nyomon a leány fejlődését. dr. Ózer Ágnes kinagyított válogatást ad a századelős újvidéki utca- és térrészletekből, valamint a Grossinger család tagjairól. Az egyik sarokban a virtuális barátnők, Lily és Leona foglal helyet, remek felületet adva a kiállítás látogatóival történő interakcióra. Ugyanis a tárlatnézők szívesen pózoltak a századelős lányok társaságában. Lily piros kabátja is elkészült, valamint vetítésen megtekinthették az érdeklődők három nyelven, magyarul, szerbül és németül, hogy hogyan emlékezik vissza egy újvidéki idős hölgy Lilyre, hiszen személyesen ismerték egymást. Ebbe a térbe helyeztük el azt az egyetlen korabeli albumot, amelyet a Hadzsy családtól kaptunk, tele a generációkat bemutató fotókkal. Ebben a térben kapott helyet az a korabeli képeslapról

A Hadzsy család albuma (Fotó: Gzásó Hargita)

készített nagyítás, amely a századelős parkunkat ábrázolja. Számítógépes programmal ráhelyeztük a virtuális barátnőket is. A látogatók leülhettek egy erre a célra kialakított sarki asztalhoz, amelynél átlapozhatták azt az albumot, amit a kiállításra készített a könyvrestaurátor, és amelyet a kiállításra begyűlt képekkel töltöttünk meg.

A *Virtuális barátság* című kiállítást 2011. február 11-én nyitottuk meg. A meghívók és a plakátok Csernik Előd munkáját dicsérik. A kiállítás fölállításában az újvidéki Városi Múzeum két munkatársa segédkezett. A megnyitón a szabadkai Városi Múzeum igazgatója, mgr. Hulló István beszélt, valamint dr. Ózer Ágnes történész és jómagam eleventítettük föl a kiállítás-rendezés és a kezdeményezés pillanatait.

Márciusban indítottuk el az *Írd tele!* elnevezésű játszóházat. Abból indultunk ki Gyurik Melinda könyvrestaurátor segítőtársammal, hogy olyan kisméretű füzetek elkészítésére tanítjuk meg a gyermekeket, fiatalokat, mely program segítségével később otthon is el tudják majd készíteni. Megtanítottuk velük, hogy milyen részekből áll egy keményfedelű füzet, mire szolgál a kötéstabla, a könyvgerinc, a borító és a lapok. A borítóra olyan fényképekből készült montázs került, mely fotókat a kiállításra gyűjtöttünk össze. A játszóház véghezvitelében Pató Angéla segített még. Sikeres múzeumi órákat töltöttek a gyermekek az intézményünkben.

A másik típusú játszóházat Múzeumok Éjszakájára készítettük el *Üzenet a múltból* címmel. Ennek a kigondolásában és kivitelezésében Fekete Krisztina volt segítségünkre. A kiindulópontban itt a képeslapkészítés állt. Fontosnak tartjuk, hogy ne feledkezzünk el erről a szép hagyományról. Ezt kívánta népszerűsíteni ez az akciónk. Krisztina játszóház-vezetőként olyan képeslapokat készített az érdeklődőkkel, melyeken szintén a századelős topolyai és környéki gyermekek fotói voltak. A kinyomtatott fényképek mellé gombokból, szalagokból, csipkéből, újságpapírból, szövetanyagból készítették a dekorációt. A képeslap másik oldalát, az írásra szolgálót is az érdeklődőkkel készítették el. A gyermekekkel megtanította, hogy milyen sorrendben jön a címzett neve, utcája, helysége és országa.

2011. június 17-ig, a tanév befejezéséig tartó kiállításunk tárlatvezetésein, a játszóházakban nemcsak a korszakkal, a történetekkel, a tárgyakkal, a milióval ismerkedtek a gyermekek, a fiatalok, hanem azzal a funkcióval is, amit a múzeum képvisel, azaz a gyűjtéssel. Megismertettük velük azt a folyamatot, ahogyan egy tárgy a múzeumba kerül, fölmérik, leltárba veszik, restaurálják, majd jobb esetben kikerül egy kiállításra, és katalógusba is bekerül. Ez egy fontos momentuma volt ennek a kiállításnak, hiszen sokakat éppen ez az alkalom, tárlatvezetés sarkallt arra, hogy újabb tárgyakat hozzanak be a múzeumba, és azt odaajándékozzák.

Gazsó Hargita, Topolyai Múzeum
múzeumpedagógus – muzeológus

Megújul a császártöltési Sváb Tájház

A mai nehéz gazdasági viszonyok között, amikor a fenntartó önkormányzatok, vagy kisebbségi önkormányzatok nem tudnak jelentős anyagiakat áldozni a tájházak megújítására, karbantartására, talán egyetlen lehetőség a pályázati úton szerzett pénz.

Pályázni viszont nem biztos, hogy arra tudunk, amire szeretnénk, vagy amire sürgősen és ténylegesen szükségünk lenne. Pályázni arra tudunk, amire lehet, amire kiírás van, és azt valósítjuk meg, amire pénzt nyerünk. Egyszer majdcsak összeáll a kép, és végleges formát ölt a tájházunk.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium a helyi önkormányzatok által fenntartott múzeumok 2011. évi szakmai támogatására kiírt pályázatán 4 millió forintot ítelt oda a császártöltési Sváb Tájház megújítására. A megítélt összeg másnak talán jelentéktelennek tűnhet, mi azonban nagyon örültünk neki, mert jó néhány olyan dolgot meg tudunk valósítani belőle, amire eddig nem is gondolhattunk.

Mi kell egy ilyen pályázat elnyeréséhez?

Nem szeretnék az öntömjénezés hibájába esni – mivel szerintem a munka többsége, és neheze még most jön majd –, de csak egy egyszerű tájházvezető. Kell egy nagy adag elszántság, sok-sok ráfordított idő, önerő, és nem utolsósorban segítő-

A tájház (Fotó: Berger Józsefné)

kész Tájházaskollégák – jelen esetben Bakóné Poór Gabi –, akik már nyertek ilyen támogatást. Természetesen az első és legfontosabb, hogy működési engedélye legyen intézményünknek.

Hogyan fogjunk neki?

Ha nem zárnak ki egyértelműen bennünket, akkor jól nézzük meg, hogy mire is szól a kiírás, nehogy feleslegesen dolgozzunk. Sokszor a pályázati kiírásokból is nyerhetünk ötleteket, mert azokból is rájöhethetünk, hogy mennyi mindenünk hiányzik. Próbáljuk átgondolni, hogy amit meg szeretnénk valósítani, hogyan „húzható rá” a kiírásra. Sokszor nem is gondoljuk, hogy egy frappáns megfogalmazás megnyit tud segíteni.

Pontról pontra haladjunk végig a kiíráson, és többször ellenőrizzük, hogy megvan-e minden mellékletünk. Vannak dolgok – például alaprajz, fényképek – amiket többször, több helyen is fel tudunk használni, így érdemes azokat megőrizni.

Én például nem tudtam látványtervet készíteni, így az interneten kerestem olyan hozzáértő csapatot, aki megcsinálja. Kétségbe akkor estem, amikor a beadási határidő előtt két nappal az általam megbízott iroda lemondta, mondván, hogy ez egy heti munka két embernek, és már nincs rá idő.

Hosszas keresgélés után egy budapesti fiatalember mégis elvállalta, hogy elkészíti egynapos határidőre. Ő azonban még életében nem látott disznóvágást, fogalma sem volt, hogy néznek ki azok az eszközök, amiket ott használtak. Fogtam a fényképezőgépet, és a zsirosbödöntől kezdve, a hurkatöltőn keresztül, a disznóforrázó teknőig mindent lefényképeztem, és elküldtem neki. Egy nap alatt készen lett a böllérmúzeum látványtervével.

Milyen most a tájházunk?

A tájháznak szánt épületet 1996-ban vásárolta meg az akkori önkormányzat, de sajnos az épület romos hátsó részét, valamint a gazdasági épületeket is lebontatta. Így most egy három helyiségből, és nyitott folyosóból álló épület szolgálja a tájház céljait.

Az épület nyeregvető, cseréppel fedett, az utcai tűzfala csipkézett. Két osztott ablak, és a gang díszes, faragott bejárati ajtaja képezi a sárgára meszelt utcafrontot. A tárgyak Császártöltésről és környékéről kerültek az épületbe.

A 2006-os felújítás és berendezés során a tisztaszobában az 1930–1940-es éveket idéző enteriőrt alakítottunk ki. A szépen faragott ágyak mellett sublót, esztergált lécváz, fonott ülőlapú székek, asztal, szekrény, az egykori családi képek, szentképek adják a berendezést. Az ágyakon hímzett lepedők, párnahuzatok. Megtalálható a sváb népviselet egykori legszebb darabja a „plüssplomege” ruha, a különböző főkötők (haubák), az apró mintás fekete kasmírból készült fejkendők, de még slingelt hálóruhák is.

A konyhában a főzés, a befőzés, az élelmiszer feldolgozás, a kenyérsütés eszközei láthatók: fazekak, korsók, kuglófsütők, díszes tálak, tányérok, vajköpülő, stb.

A lakószobában, a németek kitelepítésének 60. évfordulójára emlékszobát alakítottunk ki (állandó történeti kiállítás), amely a császártöltési svábok II. világháborús hőseinek, a „málenkij robot” áldozatainak, és a kitelepítésnek egykori dokumentumait őrzi. A fényképek, tárgyak megtekinthetők, a hangzóanyag meghallgatható (TV, DVD segítségével).

Érdekesség, hogy a Sváb Tájházat és a mellette lévő lakóházat kis szakrális építmény köti össze, az un. „Herr Gott Hausle”, amely a mai napig az úrnapi körmenetekben külső oltárként szolgál.

2010–2011 telén – tavaszán „Mesterségek udvara” kialakítását határoztuk el. A célunk az, hogy a Sváb Tájház udvarában összegyűjtsük, bemutassuk azoknak a mesterségeknek az eszközeit, amelyeket helyben műveltek, amelyeknek szerszámai, eszközei még megtalálhatók a faluban. Így készült el az első, a régi császártöltési iparosmesterek műhelyeit idéző fából ácsolt, cseréppel fedett, téglapadozatú épület, a megyei pályázaton elnyert összegből és az önkormányzati támogatásból. Ez a helyiség Angeli János kádármester hiánytalanul megőrzött műhelyének a berendezését és az általa készített termékeket mutatja be.

Mi fog megvalósulni a pályázati pénzből?

A világháborús emlékszobát új helyen fogjuk kialakítani, ezzel megnő a kiállítóter, amely további néprajzi emlékek elhelyezését teszi majd lehetővé.

A 2006-os felújításkor – anyagiak híján – az épület fűtésének megoldására nem gondolhattunk. Így a nagy hőmérsékletingadozás fokozott veszélyt jelent a falakra és a műtárgyakra egyaránt (vizesedés, penészedés). Most az épületbe falfűtés kerül, ami kőműves és festési munkával is jár.

Riasztórendszerrel szereltetünk be, mert a főépület, és a „Mesterségek udvara” épületeinek, műtárgyainak védelme ez ideig csak mechanikus eszközökkel volt kivitelezve.

A „Mesterségek udvara” II. ütemének megvalósításával „Böllér Múzeumot” fogunk kialakítani. Itt a látogató megismerkedhet a hagyományos, házi disznóvágások eszközeivel, kellékeivel, amelyek összegyűjtése, bemutatása a cél. Az eszközökön, ismertetőkön, és a képeken keresztül betekintést nyerhet az élelmiszer feldolgozás, tartósítás világába, amely elválaszthatatlan volt a régi paraszti étlettől. A műhely múzeumpedagógiai foglalkozás helyszínéül is szolgálhat, ahol a kolbász, a tepertő készítésével ismerkedhetnek meg az érdeklődők.

A múzeumi ismeretátadást szolgálja majd az új, háromnyelvű kiállításvezető megjelenítése. Úgy tervezzük, hogy ezt képekkel, térképmelléklettel látjuk el.

A kiadvány célja, hogy a látogató számára fogyasztható terjedelemben és stílusban nyújtson segítséget a kiállítások megismeréséhez. Az objektumok általános ismeretetésén túl színes képekkel gazdagon illusztrált oldalakon irányítjuk a látogató figyelmét az érdekes részletekre.

A munkáknak 2012 őszéig kell elkészülniük. Nem lesz egyszerű, de hát ez a szépsége.

Berger Józsefné, tájházvezető

A tájház szobája (Fotó: Berger Józsefné)

Látványterv: Varga Csaba

Vándorkiállítás német tájházaknak

A Donauschwäbisches Zentralmuseum Ulmban két olyan vándorkiállítást készített, amely a magyarországi németek telepítéstörténetével foglalkozik. A paravánok az elmúlt évben németországi helyszíneken kerültek bemutatásra, ez év szeptember 6-ától körülbelül jövő év végéig pedig magyar helyszíneken vándorolnak, tájházakban, kultúrközpontokban. Nagy az érdeklődés a németek lakta településeken, hiszen a német nyelvű, sok-sok képpel illusztrált anyag nagyon jól használható az iskolák népművelési óráin, így méltán népszerű a pedagógusok körében is.

A „Schwäbische Türkei” – „Sváb Törökország” – A Duna, a Dráva és a Balaton között – című összeállítás a németek által egykor legsűrűbben lakott dél-dunántúli régiót mutatja be. A terület névadásáról így fogalmaz a kiállítási tabló:

A Dél-Magyarországon található terület a Duna-Dráva háromszög déli részét alkotja és ma tulajdonképpen Tolna, Baranya valamint Somogy megye. A „Schwäbische Türkei”, azaz „Sváb Törökország” elnevezés a 18. századi betelepítésekre vonatkozik, amikor a szlovák, horvát és szerb telepéseken kívül, német vidékekről is érkeztek családok, így Pfalz, Mainfranken, Hessen, a Westerwald, Fulda, Ostfranken és Bayern (Bajor) területekről. A régiót elsősorban termékeny löszvidék jellemzi. Középpontjában terül el a ritkán lakott Mecsek-hegység, amely 40 km hosszú és átlagosan 400 m magas. A „Sváb Törökország” elnevezés a németek szoros kötődését mutatja ahhoz a vidékhez, amelyet a 17. században Törökországnak hívtak. A magyar megnevezést fordították le németre és tették hozzá a „sváb” jelzőt.

A 19 paraván végigkíséri a terület történelmét, kultúrájának alakulását, gazdasági fejlődését a római kortól kezdődően egészen napjainkig.

A tablócímek magukért beszélnek: Arra délnek húz a szívem; Pannonia római uralom alatt; Szent István királysága; Hősök, nomádok és szentek; A félhold árnyékában; Német alattvalóink; Jó szándékkal érkeztek; „Az örök város” (Pécs); A bor jólétet hoz; „Gyalogolj, magyar, hív a haza”; A monarchia; Magyarország a két háború között; Változó idők – 1945 és következményei; A vasfüggöny meghasad; Egyházi építészeti – városi templomok; Egyházi építészeti – falusi templomok; Képzés; Művészet és zene; A magyarországi németek a Német Szövetségi Köztársaságban.

A „Donauschwäbische Geschichte” – A Duna-menti németek története című kiállítás pedig a török idők utáni teljes német telepítéstörténetet vázolja fel.

„Hat Duna-menti német letelepedési területről beszélhetünk: Bánát, Bácska, Szatmár, Schwäbische Türkei (mai Tolna és Baranya megye), Szerémség és Szlavónia, valamint a magyar középhegység vonulata, amely területek ma Magyarország, Románia, Horvátország, Szerbia-Montenegró határain belül találhatóak. A területek etnikailag

A kiállítás Nagynyáradon

nem zártak. Szatmár abban különbözik a többitől, hogy oda szinte csak magántelepítések zajlottak. Ezeken a részeken élnek az úgynevezett „Duna-menti svábok” (Donauschwaben). A megnevezés az 1920-as években keletkezett, és később vált a német kisebbség gyűjtő megnevezésévé.” – olvasható a kiállítás egyik táblóján.

További témakörök: Letelepdedési területek; Elvándorlás nyugatról keletre; Vidéki élet; Élet a városban; Szomszédok – Nemzetiségek – Nacionalizmus; Mennekülés – Elűzetés – Elhurcolás; Új állampolgárok; Élet a szocializmusban; Európa 1989 után.

A könnyű szerkezetű, könnyen felállítható paravánokból álló két kiállítás három hónap alatt 7 településen járt, 930 felnőtt és 1390 gyermekkorú, ill. fiatal látogatója volt. A településeken többnyire egyéb rendezvényhez kapcsolódóan mutatják be, így nagyobb érdeklődésre, több látogatóra tudnak szert tenni.

Szeretettel várom további kiállítóhelyek jelentkezését!

A táblók ingyenesen megkaphatók 2–3 hétre, csupán a szállításukról, méltó helyszínről és sok látogatóról kell gondoskodniuk a szervezőknek.

Jaszmann Gabriella

Tél. 23/440-217,

E-mail: g.jaszmann@heimatmuseum.hu

Füzes Péter (1952 – 2011)

2011. szeptember 30-án elhunyt Füzes Péter. Aki ismerte őt és munkáját, tudja, hogy halálával egy nagyszerű ember, kiváló malomipari szakember, s egyben hazánk talán utolsó aktív vízimalnára távozott közülünk.

Füzes Péter a pécsi Ziperovszky Károly Gépipari Technikumban szerzett gépésztechnikusi végzettséget. Malomipari gyakorlatát 1972-ben kezdte a Baranya Megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat Központi Karbantartó Üzemében. 1993-ig – végigjárva a „ranglétrát” – gépszerelő lakatosként, gépforgácsoló esztergályosként, művezetőként, TMK előadóként, majd, mint a részleg vezetője dolgozott. Számos malomipari fejlesztését a mai napig alkalmazzák. Életének, s szakmai pályafutásának legmeghatározóbb, majdnem két évtizedet felölelő szakasza azonban 1993-ban kezdődött, amely az orfűi malmok újjáélesztését és működtetését jelentette.

1993. decemberben édesapjával, Füzes Antallal (1921–2007) közösen kezdtek meg az orfűi vízimalom őrlőberendezéseinek felújítását. A hozzáértő kezek munkájának gyümölcseként az orfűi vízimalom az ország egyetlen patakmalomként kapott ismét – mintegy negyvenöt év eltelte után – működési engedélyt a gabonaőrléshez.

A gépeket kezdetben csak villanymotor hajtotta, ugyanis az államosításkor elvezetett vizet először újra vissza kellett terelni a malomhoz, s az évtizedek alatt, a természet által visszahódított malomárkot ismét ki kellett tisztítani. Ez a folyamat két lépcsőben valósult meg 1999–2001 között: első körben az alsó malomárok helyreállítása és a vízikerek újragyártása történt meg. Az eliszapolódott kerékvermet kitisztították, az elkorhadt, használhatatlan vízikereket darabokban emelték ki a kerékveremből, az új göröndölyt (vízikerek tengelyt) helyben, kézzel esztergálták. Ezt követően megvalósult a felső malomárok helyreállítása is.

A példaértékű felújítást a „Szakma” is elismerte, 1999-ben a Város-és Faluvédők Szövetsége Hungaria Nostra Podmaniczky-díjjal tüntette ki. Tíz évvel később, 2009-ben az Orfűi Malommúzeum az „Év Vendégharát Múzeuma” címet is nyerte.

A malmok felújításán túl, a kenyérsütés egyre inkább feledésbe merülő hagyománya is az ő kitartó munkájának köszönhetően elevenedett fel. Saját őrlésű lisztből dagasztott kenyeret, amit az egykori molnár füstös konyhájának a kemencéjében süített meg.

A 2008-ig tevékeny vízimalomban, ma már csak üresen „csilingelve” forognak a gépek, arra várva, hogy egyszer valaki újra felöntsön a garatra.

Füzes Kata

A Magyarországi Tájházak Szövetsége búcsúzik Füzes Péter gépésztől, vízimolnártól, múzeumvezetőtől, szövetségi tagtól.

Akik ismerték őt, vagy csak látogatói voltak az orfői Malommúzeumnak, azok tudhatták és láthatták annak a munkának az eredményét, melyet az 1860-ban Schaff Károly tervei alapján épült vízimalomért és az 1970-ben Mekényesről áttelepített lóhajtású szárazmalom működésbe hozásáért, fennmaradásáért tett.

Terveinek megvalósításában szakmai hozzáértés, múzeumi szakemberektől elfogadott tanácsok vezérelték, és az az egészséges megszállottság, mely azokat jellemzi, akik különleges adottságaiknál fogva olyan értékek mentésére, helyreállítására vállalkoznak, melyekről az emberek nagy része már lemondott, vagy érdektelenség miatt észre sem vesznek.

Szerelem volt ez, egy igazi nagy szerelem, mely apáról fiúra szállt.

Péter mozgásba hozta a 19–20. század fordulójáról való őrlőberendezéseket, és a megszerzett minősítő tanúsítvány eredményeként vállalta az ökológiai gazdálkodásból származó szemes termények őrlését.

Fotó: Pázmány András

Komplex módon alakította ki a működési engedéllyel rendelkező műszaki műemlék együttes bemutatását, működtetését.

A látogatók részesei lehetnek: egy kitűnő szakvezetésnek, őrlésbemutatónak, a különféle szemes termények és őrlményeik érzékszervekkel történő elemzésének, a liszt kenyérré dagasztásának, sütésének és mind annak, mely e rituálét egykor körülvette.

A szerelem nem szakadt meg.

Péter halála után is működik a Malommúzeum, mert a tudás nemcsak apáról fiúra, hanem apáról leányra is száll.

Kata már évek óta apja nyomdokain jár, így a múzeum gondos kezekben marad.

Kapitány Orsolya

„Bizony, bizony mondom nektek: ha a búzaszem nem hull a földbe, és nem hal el egymaga marad, de ha elhal sok termést hoz. Aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt...”

(Jn 12, 24-25)

Kedves Gyászoló család, Krisztusban szeretett testvéreim!

Jézusnak a búzaszembről mondott példabeszéde nem elsősorban azért kívánczik ide, mert az orfíui vízimalom volt Péter testvérünk utolsó munkahelye, második otthona, hanem azért mert benne valósággá váltak Jézus szavai. A búzaszemnek nem az a célja, hogy megteremve önmagának legyen, hogy zsákokba, magtárakba téve elrejtse, hanem, hogy bekerüljön a földbe és termést hozzon, vagy, hogy megtörtetve alapvető, életfenntartó táplálékunk legyen. A búzaszem nem csak magából ad, hanem önmagát adja. Jézus azt tanítja nekünk, hogy a földi élet teljességét, boldogságát csak akkor találjuk meg, ha készek vagyunk rátenni valamire az életünket; kirtantani abban és áldozatot hozni érte. Nem kell nagy dolgokat tenni, csak kis dolgokat nagy szeretettel.

Fotó: Haulik Áron

Péter testvérünk molnár családba született, amely egész életén át elkísérte őt. Bár igaz, hogy nem annyira a liszt, mint inkább az azt megőrlő gépek és szerkezetek érdekelték. Már fiatalok óta a szerelés és a sport foglalkoztatta leginkább. A 70-es években többször a magyar bűvár csapat válogatottja volt.

A gépipari technikum elvégzése után a gabonaforgalmi vállalat karbantartó üzemében kezdte pályafutását, majd később saját vállalkozásban, az orfíui vízimalomban édesapjától tanulta meg az őrlés minden csínját-bínját. Az orfíui vízimalom felújításán végzett kirtartó, szorgalmas munkáját, 1999-ben a Város-és Falvédők Szövetsége Hungaria Nostra Podmaniczky-díjjal ismerte el.

Munkájára mindig szerény volt, eredményeivel sosem kérkedett, ezért talán nem is tudják sokan, hogy számos malomipari fejlesztését és találmányát a mai napig alkalmazzák. Csak csendben tette a dolgát ... rátette az életét, beleadta önmagát, s lám értéket mentett, kikapcsolódást és örömet, életet adott.

Sok munkája mellett a család, ismerősök, barátok kéréseire sem mondott soha nemet, mindig mindenkinek önzetlenül segített. Ezeremester tehetségét ismerte mindenki; a korábbi sporttársak, munkatársak, rokonok. A munkatempóján az intő figyelmeztetések ellenére sem változtatott.

Önfeláldozó, családját szerető férj, édesapa és nagypapa volt. Négy lánya után, két kis fiú unokája feledtetni tudta vele kissé a betegség okozta kínokat. Humorérzéke és életkedve azonban az utolsó percekben sem hagyták el.

A búzaszem elhalt, de bő termést hozott ... nem csak magából adott, nem „megmenteni akarta életét”, hanem önmagát adta a családjáért és ezért a helyért ahol most búcsút veszünk tőle. Hisszük, hogy élete beteljesedett, s most célba érkezett.

A feltámadás és a viszontlátás reményében most elköszön tőle a felesége, elbúcsúznak a lányai, az unokái és a testvérei, búcsúznak a távolabbi rokonok és a barátok és mindazok nevében, akik őt ismerték és szerették, de most nem tudtak eljönni, mindazok nevében elköszönök tőle én is: „Isten veled Péter, soha nem fogunk elfelejteni!”

A szelídgesztenyefa megáldása:

Könyörögjünk!

Isten, oltalmazdba ajánljuk Péter testvérünket és az emlékezésnek ezt a jelét az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.

Isten örök kegyelme legyen testvérünkkel, áldott emlékét pedig őrizze az emberi hála jele. Figyelmeztessen ez a fa a múlandó világban az örökkévalóságra és hirdesse nekünk, hogy a mi Urunk, Jézus Krisztus győzött a halálon keresztje és feltámadása által.

És a mindenható Istennek, az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek az áldása szálljon le erre a fára és maradjon rajta mindenkor.

Hóbár Csaba lelkész

A búcsúztató helye és ideje: Orfűi vízimalom, 2011. október 21.

Múlt, jelen és jövő kapcsolódik össze a büki Kóczán házban

Egy településről sokat elmondanak az épületei: a bükiek arról árulkodnak, milyen sokoldalú ez a város. Ma Bük egy újabb arcát mutatja meg: a megsépült Kóczán házban a múlt, a jelen és a jövő kapott teret – mondta köszöntőjében V. Németh Zsolt vidékfejlesztésért felelős államtitkár a felújított Kóczán tájház avatóünnepségén.

Az államtitkár elmondta azt is, hogy az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) vidéki örökség megőrzése pályázata 2012. február 1-jén nyílik, mintegy 2 milliárd forintos kerettel. Újdonság lesz, hogy az elbíráláskor nagyobb hangsúlyt kap majd a népi építészet támogatása. A kérelmeket február 28-ig lehet beadni a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalhoz.

A büki önkormányzat 11 millió forintot nyert az ÚMVP pályázatán a műemléki védelem alatt álló Kóczán tájház felújítására, ehhez még csaknem 8 millió forintot tett a település. A XIX. század első felében épült, zsúptetős házban kulturális és történelmi értékeket őriznek majd: korabeli tárgyakat mutatnak be, képzéseket és foglalkozásokat szerveznek.

A vidéki örökség megőrzésére adható támogatás célja a kulturális örökség fenntartása, korszerűsítése, és a települések turisztikai vonzerejének növelése a helyi vagy országos védelem alatt álló épületek helyreállításával, természeti és történelmi látnivalók felújításával.

2011. november 18.

(Vidékfejlesztési Minisztérium Sajtóirodája)

Fotó: Zágórhidi Czigány Ákos

Laudáció

Dr. Kéri Gáspár Pro Partium-díjjal való kitüntetése alkalmából

Született 1952. április 18-án Érmihályfalván. Nős, 3 gyerek apja. Az érmihályfalvi elméleti líceumban érettségizett, majd a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet fogorvosi karán folytatta tanulmányait. A fogorvosi gyakornoki évek után Ozsdolán, Szalacson, Értarcsán, Margittán és Székelyhídon dolgozott.

1997-től a székelyhídi egyházközségben presbiter.

1996-ban kezdeményezte és megszervezte egy millenniumi emlékkert létesítését Gálospetriben (emlékmű és 11 tölgyfa).

2000-ben megszervezte az 1897-ben állított székelyhídi turulmadaras emlékmű helyreállítását. Felkutatta és megírta az emlékmű történetét.

2002-ben nagyrészt önerőből megnyitotta a gálospetri-i tájházat, mely egy érmelléki századfordulós középparaszt portát mutat be, de itt kapott helyett Sass Kálmán 56-os mártírelkép emlékszobája is. Ugyanekkor kezdeményezte és megszervezte a Sass Kálmán emléktábla állítását Gálospetriben.

2009-ben megjelent az „Az érmelléki szőlőművelés építészeti és tárgyi emlékei” című könyve, mely a hagyományos borospincékre és szőlőspajtákra vonatkozó műemlékvédelmi szabályokat és technikákat, kultúrtörténeti leírásokat és turisztikai információkat tartalmaz.

2011-ben ugyancsak nagyrészt önerőből megnyitotta a szalacsi tájházat, mely egy zsellérpaszt gazdászgot mutat be a XIX. század utolsó harmadából.

2010–11-ben kezdeményezte és megszervezte a székfargaró népi mesterség betanítását fiatalok számára. Ebben a témában időszakos kiállításokat szervezett Kecskeméten, Nádudvaron, Püspökladányban, Biharkeresztesen, Komádiban, Hajdúszoboszlón, Berettyóújfaluban, Sóstón, Érmihályfalván.

Gálospetriben a Dráveczky Pál földbirtokos udvarházát megvette, székfargaró műhellyé és szálláshellyé fogja alakítani, ahol táborszerű formában bárki elsajátíthatja a székfargarás mesterségét.

1998-tól a székelyhídi férfikórus tagja.

2000-től a Partiumi és Bánsági Műemlék Bizottság tagja.

2005-től az Érmelléki Turisztikai Társaság alapítója és elnöke.

2001–2009 között a Petőfi Sándor elméleti líceum szülőbizottságának elnökeként történelmi versenyeket szervez 7-dik osztályos tanulóknak.

2007–2008-ban, mint székelyhídi tanácsos erős harcok árán megmenti a múzeum épületét. Tevékenykedett a helyi építészeti értékek megmaradásáért.

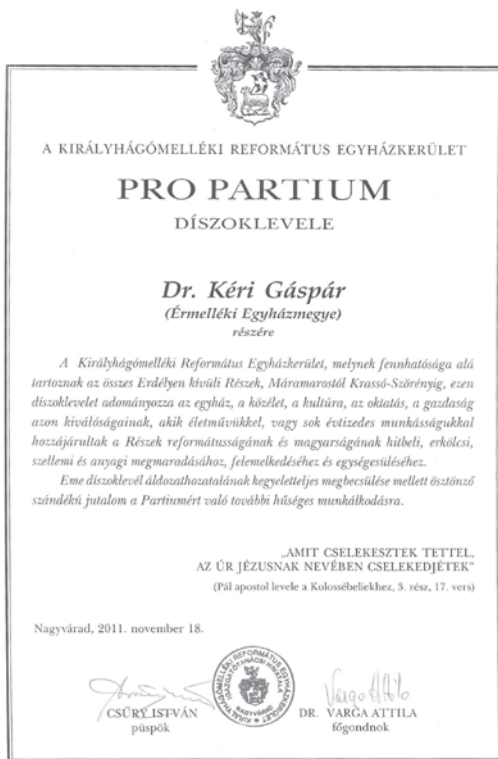
2005-től a Magyar Tájház Szövetség tagja.

2011-től a Román Tájház Szövetség elnökségének tagja.

2004-ben a székelyhídi polgármesteri hivatal és helyi tanács oklevéllel jutalmazza.
2001-ben az RMDSZ Bihar Megyei Szervezete a Magyar Kultúra oklevéllel és plakettel jutalmazza a megye kulturális életében betöltött szerepéért.
2004-ben az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület tárgyi népi kultúránk ápolásáért és a gálospetri tájház létrehozásáért neki adományozza a Bányai János díjat.

Nemcsak az Érmellék, de az egész Kárpát-medencei magyarság múltját, jelenét és jövőjét a szívén-lelkén viseli. Hagyományok buzgó és lelkes ápolásáért tisztelettel ajánljuk a Pro Partium díjra.

Bihardiószeg,
2011. november 17.

Gratulálunk a kitüntetettnek!

Könyvajánló

Karácsonyi meglepetés a néprajzot kedvelőknek!
A napokban jelent meg Gyenes Tamás könyve,
„ÁCSOLT LÁDÁK TITKAI” címmel

A most megjelent újdonság nem sorolható az eddig megszokott néprajzi irodalomba.

Gyenes Tamás fafaragó népi iparművész műve egy olyan személyes tapasztalatokkal és meglátásokkal teli izgalmas olvasmány, amelyben a szerző egy csodálatos ősi bútordarabot mutat be nekünk. A szuszék, más néven ácsolt láda készítése és használata az egész világon páráját ritkítja, hiszen az ókorban gyökerező, a középkoron át napjainkig átvélő szerkezetével és mintakincsével élő hagyományként maradt meg nálunk a Kárpát-medencében.

A szerző, aki nemcsak kutatója, hanem tovább folytatója is a szuszékkészítés több száz éves mesterségének, mintegy tíz év munkájának eredményeit összegzi a lapokon. Különleges szemléletének alapja, hogy a régi mesterek hagyományának folytatójaként belülről látja és fedezi fel ennek az egyedülálló bútordarabnak a részleteit, varázsát. A régi szuszékok időtlensége, titokzatossága iránti lelkesedését személyes hangvételével közvetíti az olvasó felé.

A könyvben szó esik az egyes tájegységek ácsolt láda-típusairól, a készítés eszközeiről és folyamatáról, valamint a palóc szekrényeken található minták jelentéséről.

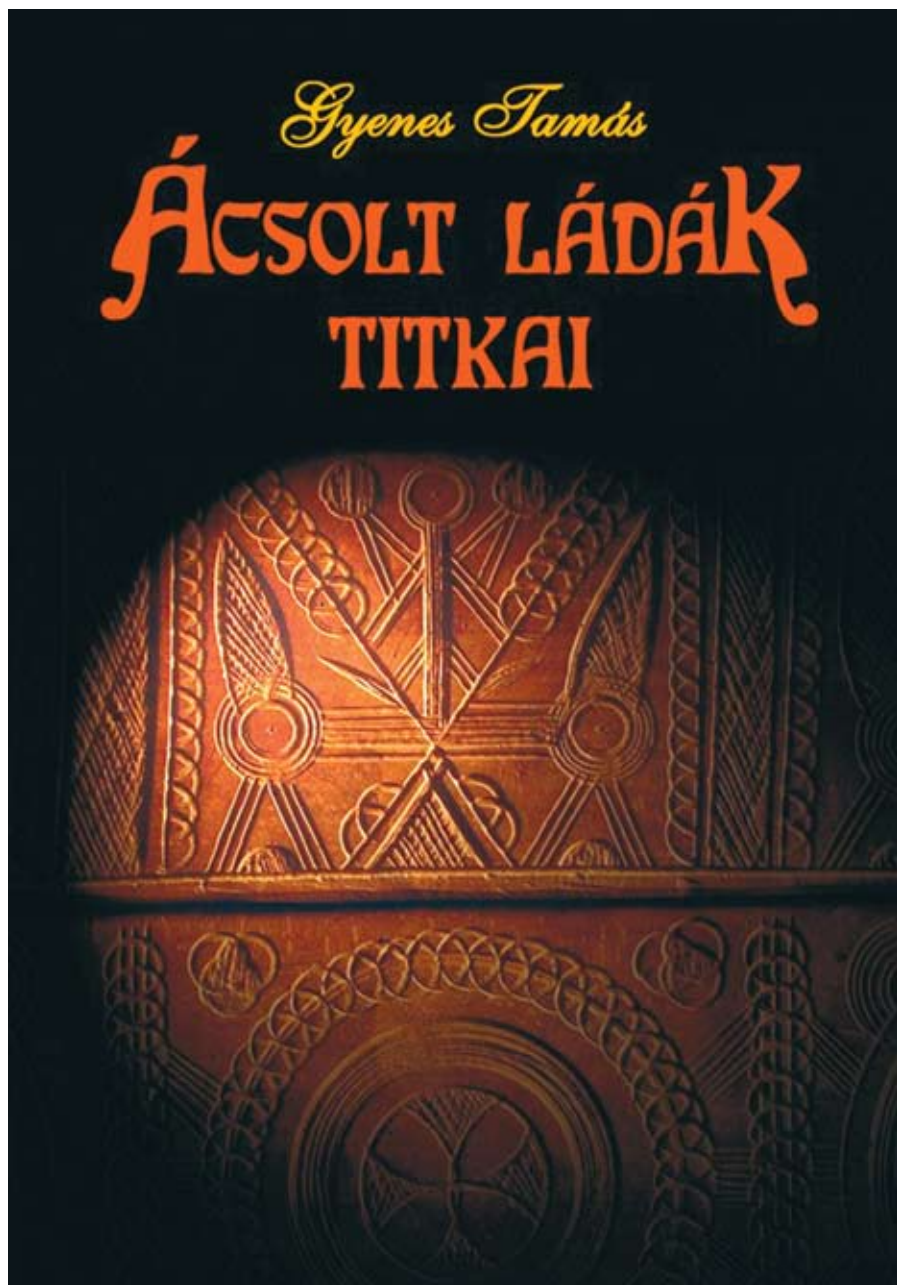
Harminc egész oldalas, teljes ácsolt láda rajz található a könyv második felében; ezeket a szerző maga készítette, ugyanúgy, ahogy a könyv többi ábráit, és a fejezeteket elválasztó színes fotókat is. Végül a kötetet néhány új készítésű ácsolt láda színes fotója zárja.

A könyv kapható:

Szépmesterségek boltja, Budapest, Baross u. 41. (Bejárat a Mária utca felől).

Telefon: +36 (1) 267-4632, +36 (30) 268-8693.

Nyitva: H: 9-18-ig, K-P: 9-16-ig.

Pályázók figyelmébe ajánljuk!

Módosult az Új Széchenyi Terv, Tudomány-Innováció Program keretében meghirdetett „Építő közösségek” 3. ütem, A) Közművelődési intézmények a kreatív iparral kapcsolatos alapkoncepciók fejlesztését elősegítő új tanulási formák szolgálatában címen közzétett pályázat beadási határideje. A Tájházi Hírlevél 2011/3 számában megjelent időpont 2012. január 2-től 2012. március 14-re változott. Így legkésőbb a március 14-én postabélyegzővel ellátott pályázati anyagot lehet beadni az **ESZA Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft (ESZA Nonprofit Kft.) 1385 Budapest, Postafiók 818. címre TÁMOP-3.2.3/A-11/1 kódszámon.**

A pályázati kiírással kapcsolatos további dokumentumok a www.ujszechenyiterv.gov.hu honlapról letölthetők. Felvilágosítás az ujszechenyiterv@nfu.gov.hu e-mail címen, illetve a 06-40/638-638 telefonszámon kapható.

A Magyarországi Tájházak Szövetsége kellő számú pályázó esetén tájékoztatót szervez januárban régiónként, vagy igény alapján egyet-kettőt a legnagyobb számban pályázni kívánok körzetében.

A pontos időpontot és helyet kör e-mailben juttatjuk el az érintettekhez. Várjuk, a pályázni kívánok jelentkezését!

Részletek a pályázati felhívásból:

„... **A konstrukció átfogó célja** a kreatív iparhoz kapcsolódó elméleti ismeretek és gyakorlati tevékenységek körének bővítése, a támogatások felhasználása során a személyes aktivitás által létrejövő hozzáadott érték maximalizálása, a TÁMOP-3.2.3 korábbi kiírásainak tapasztalatait is felhasználva, ám ezekhez képest új fejlesztési irányt kijelölve. Az Európai Unióhoz hasonlóan, Magyarország *versenyképességi esélyeit többek között a magas hozzáadott értékű, lokális értéktartalmat hordozó márkák, emblémák felépítésével lehet tartósan növelni. Ehhez nélkülözhetetlen a kreatív ipar hatékony működtetése, társadalmi beágyazódásának, gazdaságfejlesztő hatásának elősegítése.* Különös jelentősége van annak, hogy azokon a településeken, ahol a formális képző intézmények nem, vagy csak rossz hatásfokkal működnek, a közművelődési intézmények, a közérdekű muzeális gyűjtemények és a kiállítóhelyek (tájházak, irodalmi emlékházak) jelentik a reális

alternatívát a hátrányos helyzetű csoportok bekapcsolására az egész életen át tartó tanulás folyamatába, ezzel a kreatív iparral összefüggő ismeretek, tudások, képességek megszerzésének a gyakorlatába ...”

„... **Rendelkezésre álló forrás**

A TÁMOP-3.2.3/A pályázati konstrukció támogatására a 2011-13 évi akciótervi időszakban összesen 1 500 000 000 Ft áll rendelkezésre, melyből 2012. március 14-ig 700 000 000 forint pályázható, míg 800 millió Ft 2012. II. félévében lesz elérhető. A 2012. március 14-ig pályázható összeg a következők szerint kerül megosztásra: a keret 70%-a B1.1 pont 1. alpontjában meghatározott közművelődési intézmények illetve fenntartóik, további 30%-a pedig B1.1 pont 2. alpontjában meghatározott irodalmi emlékházak, tájházak, illetve ezek fenntartói támogatására kerül elkülönítésre. Amennyiben a B1.1 pont 1. alpontjában meghatározott közművelődési intézmények illetve fenntartóik részéről nem érkezik be elegendő számú pályázat, illetve a beérkezett pályázatok nem érik el a támogatáshoz szükséges ponthatárt, a fennmaradó keret a B1.1 pont 2. alpontjában meghatározott irodalmi emlékházak, tájházak, illetve ezek fenntartói támogatására is felhasználható.

Ugyanígy amennyiben a B1.1 pont 2. alpontjában meghatározott irodalmi emlékházak, tájházak, illetve ezek fenntartói részéről nem érkezik be elegendő számú pályázat, illetve a beérkezett pályázatok nem érik el a támogatáshoz szükséges ponthatárt, a fennmaradó keret a B1.1 pont 1. alpontjában meghatározott közművelődési intézmények illetve fenntartóik támogatására is felhasználható.

Kizárólag Magyarország területén, de a Közép-magyarországi régió kivül megvalósuló projektek támogathatók ...”

A pályázatot benyújtani jogosult szervezetek

Pályázat benyújtására önállóan pályázat benyújtására és szerződéskötésre jogosult szervezetek jogosultak. Ennek megfelelően pályázatot nyújthatnak be:

- a. Önállóan pályázat benyújtására és, szerződéskötésre jogosult tájházak, irodalmi emlékházak. (Ebben az esetben fenntartóik nem pályázhatnak az adott intézmény fejlesztésére)
- b. Önállóan pályázat benyújtására és szerződéskötésre nem jogosult tájház vagy irodalmi emlékház esetében a fenntartó nyújthat be pályázatot. Fenntartó által benyújtott pályázat esetében a támogatás kizárólag a jelen pályázat feltételei szerint, a tájház vagy irodalmi emlékház fejlesztésére fordítható.
- c. Amennyiben a tájház vagy irodalmi emlékház költségvetési szerv telephelyeként (pl. megyei múzeumi szervezet vagy egyéb önállóan működő és gazdálkodó muzeális intézmény tagintézményeként, filiájaként) működik, a költségvetési szerv jogosult pályázni, de a támogatás kizárólag a jelen pályázat feltételei szerint, a tájház vagy irodalmi emlékház fejlesztésére fordítható ...”

Tartalom

Duba Otília: Múzeumpedagógia napjainkban – A garamszentgyörgyi Duba Tájház példája	3
Bihari-Horváth László: Egy új modell: az Észak-Bihari Muzeológiai Szakszolgálat	11
Kapitány Orsolya: Vándorúton ... Kiállításunk az Öntödei Múzeumban	15
Bihari-Horváth László: Vízválasztók: hagyományos paraszti gazdálkodás Konyáron és a Kálló-mentén	20
Gyórfi H. Marianna: Az Év Tájháza – Táblaavató Balatonkenesén	24
Szedlák Attila: Köszöntő a táblaavatás alkalmából	25
Gyórfi H. Marianna: Hagyományörzés felsőfokon, Balatonkenesén	27
Gaszó Hargita: Egy kiállítás elő- és utóélete	28
Berger Józsefné: Megújul a császártöltési Sváb Tájház	32
Jaszmann Gabriella: Vándorkiállítás német tájházaknak	36
Füzes Péter (1952 – 2011)	38
Múlt, jelen és jövő kapcsolódik össze a büki Kóczán házban	42
Laudáció	43
Könyvajánló	45
Pályázók figyelmébe ajánljuk!	47

